

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Az új választás lehetősége.

Edvi Illés Károly a most időszerű kérdésben — a jogászvilág előtt — a legelső szaktekintély. Eppen ezért az országgyűlés felosztatásának tárgyában a «Jövendő» számára frott cikkét készséggel adjuk közre, bárha nem vagyunk abban a helyzetben, hogy annak okfejtését mindenben aláírjuk.

A politikai helyzet elfajulásának egyik jelensége az, hogy ma már kétségessé akarnak tenni és komolyan vitatnak oly alkotmányjogi kérdéseket is, amelyeket ez ideig mindenki vitátlannak tekintett.

Felosztható-e az országgyűlés ex-lex idején? E kérdésre néhány hónap előtt magyar ember még alig felelt volna igenel, — akár tudta a törvényt, akár nem. Ha tudta: azért, mert a törvényt akkor mindenki így értelmezte; aki pedig nem tudta a törvényt: azt alkotmányos érzése vezette ugyanez eredményre. Ma már ez nem így van. Az obstrukció oly áldatlan helyzetbe sodorta az országot, hogy ennek ellenében politikusok és jogászok egyiránt keresik a kiegészítő eszközöket. E hazafias buzgalmukban azután könnyen érthető módon jutnak oly térre is, a melyen a jog és a törvény már kisiklik lábaik alól.

Akik azt hiszik, hogy az országot válságos helyzetéből a képviselőház felosztatása és új választások elrendelése által menthetné meg: azok úgyszólván keresik az alkotmányjognak és a törvénynek oly értelmét, a mely ezt lehetőnek tünteti fel. Törvényeink fogyatékosága mellett csak természetes, hogy aki ilyesmit keres, az célját el is éri.

A törvény azt mondja, hogy a király «bármely okból» feloszthatja az országgyűlést, — csak oly időben történjék ez meg, hogy az új országgyűlés a jövő évi költségvetést még abban az évben tárgyalhassa. Aki csak

e szavakat ragadja ki a törvényből: az könnyen úgy okoskodhatik, hogy a folyó évi költségvetés hiánya nem akadály, mert hisz az országgyűlés még ez évben összehívható; de nem akadály különösen azért, mert a törvény mindig a jövő évi költségvetésről beszél s nem a folyó éviről, — ami nagyon természetes: mert az ideai költségvetés nem léte éppen az az ok, mely a ház munkaképtelenségét jelentvén, a felosztatást előidézi.*

Ha már most az efféle okoskodással szemben hangzatos cikkeket olvasunk arról, hogy az országgyűlés felosztatása ex-lex idején alkotmányellenes, s hogy miután a király esküvel fogadta az alkotmány megtartását, a felosztatás törvényenkívüli állapotban a királyi eskü megszegését is jelentené: az ilyen hazafias frázisok csak hangulat előidézésére alkalmasak, de magukban véve mit sem bizonyítanak.

Az sem tartozik a kérdés megítéléséhez, vajjon eredményel járna-e most a képviselőház felosztatása s ennek helyébe új országgyűlés összehívása. Mert ha a felosztatás törvénybeütköző és alkotmányellenes: úgy ezt még az esetleges eredmény sem igazolhatná.

A kérdés tehát jogász és politikus előtt első sorban az, hogy mit rendel a törvény; nevezetesen: igaz-e az, hogy esetleg éppen az ideai költségvetés nem léte lehet az az ok, a mely a ház munkaképtelenségét jelentvén, a felosztatást előidézheti?

Ez mindenekelőtt azért nem igaz, mert a képviselőház munkaképtelenségének okozója nem az ideai költségvetés nem léte, — hanem éppen ellenkezően: a háznak egészen más okból származó munkaképtelensége idézte elő azt, hogy még maig sincs költségvetés. Tehát a ház munkaképességét kell helyreállítani s azután majd lesz költségvetés.

De vajjon eszköze lehet-e ennek az országgyűlés felosztatása, ami most első sorban azt jelenti, hogy az új választások lángba borítanak az egész országot, de nem jelenti azt, hogy az obstruáló ellenzék még erőszakos eszközökkel is kiirtható volna. Ez az a kérdés, amelyre a törvény szigorú értelmezésével felelnünk kell.

Akik ez ideig a törvényre való hivatkozással jutottak arra az eredményre, hogy az országgyűlés ex-lex idején is felosztható: a törvényt kivétel nélkül hézagosan idézték vagy rosszul értelmezték. Egy részük csak az 1867. évi X. t.-c.-et és ennek is csak második felét idézi, míg más részük az 1848. évi IV. t.-c. 5. és 6. §.-aira is hivatkozik, de az utóbbit helytelenül értelmezi. Innen a tévedések.

* Jövendő I. évf. 23. sz. 12. l.

Helyes eredményre csak úgy juthatunk, ha az 1848. évi IV. t.-c. 5. és 6. §.-át s az utóbbi §.-t módosító 1867. évi X. t.-c.-et kapcsolatba hozzuk s ezek egymáshoz viszonyításából állapítjuk meg az érvényben levő 1867. évi törvény célját és valódi értelmét.

Lássuk tehát mindenekelőtt, hogy mit rendel az 1848. évi IV. t.-c. 5. és 6. §-a?

E két szakasz tartalmát röviden így foglalhatjuk össze: 1. a királynak joga van az országgyűlést időközben is felosztatni, de ez esetben az új országgyűlés összehívásának oly időben kell megtörténnie, hogy ez a felosztatástól számított 3 hónap alatt összeülhessen; 2. a felosztatás azonban nem történhetik meg addig, amíg a ministerium az előző évről szóló számadást s a következő évi költségvetést elő nem terjesztette s ezek iránt a határozat meg nem hozatott.

Ebből egy dolog, mely az 1867. évi X. t.-c. értelmezésénél döntő jelentőségű, kétségtelen bizonyossággal kitűnik. Bizonyos, hogy az 1848. évi törvény szerint a folyó évi költségvetésnek már szükségkép törvénybe kell igtatva lennie akkor, mikor az országgyűlés felosztatása megtörténhetik. Mert hiszen «a következő évi költségvetés iránt» nem lehet határozatot hozni addig, amíg a f. évi költségvetés megszavazva és törvénybeigtatva nincs. Minthogy pedig az országgyűlés felosztatásának elengedhetetlen feltétele az volt, hogy a következő évi költségvetés iránt a határozat már meghozatott: ebből apodiktikus bizonyossággal folyik, hogy annál kevésbbé lehetett volna az országgyűlést a jelen év költségvetésének megszavazása előtt felosztatni.

Már most az a kérdés, hogy miként változtatta meg, — nevezetesen: hogy a kiemelt feltétel tekintetében is megváltoztatta-e az 1867. évi X. t.-c. az 1848. évi IV. t.-c. 6. §-át?

Abból a körülményből, hogy az 1848. évi IV. t.-c. 6. §-a nem említi a folyó évi költségvetést, hanem csak a következő évinek előterjesztéséről és az aziránt hozandó határozatról szól, mint láttuk, nemcsak nem következik az, hogy ennél fogva a folyó évi költségvetésnek léte, vagy nemléte közömbös volna, hanem ennek éppen az ellenkezője. Vajjon következik-e tehát az ezt módosító 1867. X. t.-cikknek szövegéből, amely szintén csak a jövő évi költségvetést említi, az, amit sokan állítanak, hogy e törvény rendelkezésével összefér a királynak tulajdonított az a jog, mely szerint ő az országgyűlést még a folyó évi költségvetés megszavazása előtt, sőt ex-lex idején is feloszthatja?

A két törvény benső összefüggéséből első pillanatra világos, hogy közöttük e tekintetben különbség nincs; s hogy midőn az 1867: X. t.-c. csak a jövő évi költségvetésről beszél: ezt csupán azért teszi, mert az általa módosított 1848. évi IV. t.-c. 6. §-a is csak a következő év költségvetéséről szól. A különbség csak az, hogy míg az utóbbi törvény szerint a felosztatás csupán akkor történhetik meg, ha a következő évi költségvetés iránt már határozat hozatott: addig az 1867. évi törvény szerint már előbb is feloszlatható az országgyűlés, de csak oly időben, hogy az új országgyűlés a jövő évi költségvetést még abban az évben tárgyalhassa.

Ez a különbség egészen fölöslegessé tette azt, hogy az 1867: X. t.-c. valamely módon a folyó évi költségvetést is fölemlítse. A törvényhozó ennek létezését az 1867. évi törvény alkotásakor épp úgy föltételezte, mint amily kétségtelenül benne volt e föltétel az 1848: IV. t.-c. 6. §-ában. Erről tehát nem kellett külön rendelkezni.

És mégis — az 1867. évi X. t.-c., a tulajdonképpeni rendelkezésnek mintegy megokolásául, félre nem érhető szavakkal azt is kifejezi, hogy mielőtt a Ház felosztatásáról szó lehetne, az évi költségvetés már meg legyen állapítva. E törvény teljes szövege szó szerint ez:

Mínthogy az évi költségvetésnek országgyűlési megállapítása mindig csak egy évre terjed s újabb megállapítás és megajánlás nélkül adót kivetni és behajtani nem lehet: oly esetben, midőn Ő Felsége az országgyűlést bármi okból előbb feloszlítja, mint a befejezett számadások beadása és a jövő évi költségvetésnek előterjesztése a ministerium által teljesített s az országgyűlésen e tárgyak iránt határozat hozathatott volna: az országgyűlés még azon év folytán és pedig oly időben összehívandó, hogy mind a befejezett számadások, mind a jövő évi költségvetés az évnek végéig országgyűlésileg tárgyalathassanak.

Jellemző, hogy azok, akik az országgyűlést ex-lex idején is feloszlathatónak tartják, e törvény szövegét csak a következő szavaktól kezdve szokták idézni: «oly esetben, midőn ő felsége stb.» — mintha a kettős-pont előtt lévő szavak egészen közömbösek volnának. Pedig éppen ezek magyarázzák meg a törvény célját és valódi értelmét.

Magunk előtt látva a törvény teljes szövegét: nyomban világos lesz előttünk a törvényhozó eszmemenete. Az évi költségvetés meg lévén állapítva, következnek az előző év számadásainak és a jövő évi költségvetésnek előterjesztése és tárgyalása. Mielőtt azonban az utóbbi megtörténhetnék: a király

valamely okból feloszlatandónak tartja az országgyűlést. A törvény ezt neki megengedi, — de csak egy feltétel alatt, hogy t. i. az országgyűlés még azon évben és pedig oly időben hívassék össze, hogy az év végéig a jövő évi költségvetés is tárgyalathassék. Ez a törvény egyszerű, félre nem magyarázható értelme. Akik az 1867. X. t.-c. csonka szövegéből az ellenkezőt akarják kimagyarázni: az előadottakon kívül még egy fontos körülményt nem vesznek észre. A helyzet ma az, hogy a képviselőház még az 1903. évi költségvetés tárgyalását sem kezdte meg. Tehát vissza kell térnünk az 1902. évre, mert hisz az 1903. évi költségvetés ebben az évben volt a «jövő év» költségvetése. Most lássuk: minő feltétel alatt és mikor lett volna az 1902. évben az országgyűlés feloszlatható. Világos, hogy a király e jogát csak az 1902. évnek körülbelül október hónapjáig gyakorolhatta volna, mert ekkor ért véget az az idő, a mikor az új országgyűlés még abban az évben összehívható s a jövő évi vagyis az 1903. évi költségvetés még tárgyalható lett volna.

De vajjon élt ezzel a jogával a korona? Ugyebár nem? Minthogy pedig az 1903. évi költségvetés, a mely felosztatás esetén még az 1902. év végéig tárgyalandó lett volna, máig sincs letárgyalva: nem az következik-e ebből, hogy még mindig az 1903. évi költségvetésnél tartunk és hogy csak akkor lehet majd szó arról, hogy az országgyűlés oly időben oszlattassék fel, mikor az új országgyűlésnek elég ideje lesz az 1904. év költségvetésének tárgyalására, ha előbb az 1903. évi restancia elintéztetik s ha ezután még mindig marad annyi idő, amennyit a törvény a felosztatás feltételéül megkíván.

Logikai «nonsens» volna az, ha ma, mikor még az 1903. évi költségvetés is elintézetlen: az országgyűlés arra való tekintettel oszlattatnék fel, hogy — miként a törvény rendeli — még ebben az évben az 1904. évi költségvetés tárgyalathassék le. Kétségtelen tehát, hogy ma még semmikép sem lehetne eleget tenni a törvény feltételének, mert ezt az 1903. évi költségvetés elintézetlen volta legyőzhetetlenül akadályozza.

Igy állván pedig a dolog: csak mellékes jelentőségű az a körülmény, hogy az országgyűlés felosztatásával, kivált ha az új választások törvényszerűen folynak le, alig lehetne célt érni. Az obstrukció kétségtelenül nagy kárt okoz az országnak. Szerintem is minden lehető el kell követni annak leszerelése végett. Az eszköz azonban nem az országgyűlés törvényellenes felosztatásában, hanem magában a parlamentben az immár végletekig kiélesedett ellentétek okos kiegyenlítésében keresendő.

Edvi Illés Károly dr.

A HALOTT — POLITIZÁL. Azok, akik Magyarország politikáját a korona közbenjöttével csinálják, meg vannak rókönyödve. Elméjük a munkát, amelyet délelőtt a tífusos parlamentben kap, ebédutántól estvélig nem tudja megemészteni. Jobbára eszes, képzett, de a politikával való folytonos foglalkozásban bátorságukat vesztett férfiak, akik az eseményekre és a következésekre nézve optikai csalódásban élnek, a világos, hangos, erőteljes thesiseket nem különböztetik meg többé. Pedig nyilvánvaló, hogy néhány teljesen világos tétel jelentkezik.

A legfőbb tétel: Az állapot fővonalában egy ember cselekedetéből fejlődött. Egy emberéből, aki nincs többé és mégis erősebb mint az egész ellenzék, mint az egész ház. Szilágyi Dezső, aki a választások tisztaságáról és a kúriai bíraskodásról szóló törvényt kigondolta és megalkottatta: verte szét és szerelte le a szabadelvűpártot, amelynek tagjait nem a pártvezér kormányelnök hozta be a házba, hanem azok maguk kínálódta ki a mandátumaikat. Ezek a félig — legalább félig — tisztán választottak nem álltak tömör sorfalat a kormányelnökkel szemben, amikor az háborúba bocsájtkozott egy kisebbséggel, amely a közvéleménynek kedves dolgot követelt. Nem mertek radikális kormánypártiak és nem tudtak tömören egy pártiak lenni, mert: nem voltak lekötve és lekötelve, mert nem voltak fegyelmezve és mert nem merték mandátumaikat — amelyeket úgyis maguk kínálódta ki — veszélyeztetni. Széll nem adott, részint kevés pénzt adott, a sajtóban és a maga szeretetreméltóságában többet bízott a kelleténél. Az aktív kisebbséggel szemben a többség szétszórt csoportokban állott és voltaképpen meg sem ütközött. Hogy nem is akart ütközni, mutatja a Tisza István későbbi elűzése. Tehát: a Szilágyi törvényéből evolválódott a párt olyanná, amilyenné lett, ennek a törvénynek a suggestiója, ijedelme és kényszerűsége alatt áll ma is. Ezért nem apellálhatott Széll egy új választásra, azért nem apellálhat Khuen sem. Szilágyi, az összebonyolítások mestere mint egy démon úgy áll a kibontakozás előtt.

Mintha csak azt akarná, hogy nélküle — ha már nincs is, — ne politizálhassanak még egy emberöltőn át. Hogy jóhiszeműen vagy nem úgy irányította-e ezt az ügyet: más és későbbi kérdés, nem tartozik a theziszhez, amelynek végső summázata tehát ez: az állapotot az u. n. tiszta választások kényszerűsége szülte és a belőle való legtermészetesebb kibontakozásnak ugyanez a törvény állja útját.

A magyar állam gazdálkodása.

Irta : dr. Blaskovich Sándor.

Ama nemzetek, melyek ma tőkefölöslegük és intellektualis fölényük következtében az európai helyzetet uralják, közjogi kérdésekkel már csak elvétve foglalkoznak. Anglia és Franciaország a faji szupremacia kérdésén már a közép-korban túlesett. Németországban a német nemzeti irány a német egységért való küzdelmében a múlt század közepén egy Seybel, Bluntschli, Preitcke etc. vezetése alatt szilárdította meg ama államjogi felfogásokat, melyek megadták a német nemzetnek azt a morális egyensúlyt, azt az állami energiát, mely a modern időkben a közgazdasági kérdések eredménynyel való elintézéséhez szükséges. E folyamat csak természetes! E vezető nemzetek népei hosszú idők folyamán nem rapszodice, hanem rendszeres, harmonikus átmenetekben estek át a természetes evolúció különböző skáláin.

Magyarországon ezzel szemben egészen fordított világ van. Szaturálva vagyunk nyugati politikai doktrináktól, az újabb szociális irányok szele megérinti közéletünket, mielőtt még elértük volna a fejlődés ama stádiumát, mely arra éretté tett. E tünet a legrégebb időtől fogva véres fonálként húzódik végig közéletünkön. Annyi tény, hogy már ma Magyarországon a sajtóban s parlamentben egyaránt azon vitázunk, hogy ki liberális, ki klerikális? — beszélünk össze-vissza reakcióról, oligarkáról. És beszélünk marxistákról, anélkül, hogy a legprimitívebb iparállam követelményeinek megfelelnénk! Erővel keresünk századvégi demokratákat egy ma még földművelő államban, ahelyett, hogy energiánkat arra irányítanánk, hogy a közgazdasági kérdésekben való céltudatos haladás által biztosíthassuk azon rétegek fejlődését, amely egy egészséges, államfentartó — és nem demagóg — demokrácia alakulásához szükséges. A helyett, hogy tervszerű komolysággal foglalkoznánk hazánk viszonyainak megfelelő helyes közgazdasági irányok megállapításával, közjogi vitákba merül ki összes energiánk! Megfeledkezünk ugyanis azon alapigazságról, hogy ha már a múltban — történelmi okokra visszavezethetőleg — elmulasztottuk a faji konszolidáció nagy művét befejezni, úgy ma már azt csakis az egyéni jólét, a közgazdasági rendezettség öntudatos munkája árán érhetjük el, mert jelenleg a közjogi erő és függetlenség

csakis a közgazdasági rendezettség és függetlenség következménye lehet — és nem megfordítva.

Közgazdasági tradicionális alárendeltségünknel fogva azután összes társadalmi rétegeinkben meglazul a nemzeti öntudat. Az egyéni jólétnek egy megfoghatatlan — a meggyőződést és elvhűséget acélozó ereje van — melytől tökeszegény országunkban elesünk. Közéletünkben — s ennek összes nyilvánulásaiban — s így parlamentünkben is — általános kórtünetté válik a megbizhatatlanság. Mostoha vagyoni viszonyok nyomása alatt élő, részben eladósodott és ezért fölöttébb nem független egyének jutnak parlamenti szerepléshez — mert a pártok nem a természetes viszonyból, hanem opportunitásból és a könnyen megválaszthatóság elvéből alakulnak ki. Minden pártalakulásból, amely évek óta — de különösen az utóbbi esztendőben szemünk előtt végbe megy, a személyi tendenciák túltengését állapíthatjuk meg Magyarországon. A társadalmi és politikai befolyásnak az egész vonalon való illegális érvényesülése közbeszéd tárgya. És mindezek dacára elmondhatjuk, hogy egyetlen nagy európai állam kormányzásának sincsenek kevesebb garanciái, mint éppen a mi államunkénak. Pedig ha e tőkefelesleggel rendelkező — fentebb említett — nyugati államok nagy súlyt fektetnek felvirágzásuk érdekében a közgazdasági kormányzás garanciáira, mennyivel inkább szükséges ez éppen Magyarországon. Minél megbizhatatlanabb az ország törvényhozásának működése, minél szeszélyesebb, minél inkább individuális ötletekből kiinduló a parlamenti pártok kialakulása és magatartása, minél nagyobb mérveket öltő az illegális, külső befolyásoknak térfoglalása az adminisztráció objektivitásának rovására: annál nagyobb szüksége van egy államnak a kormányzás garanciáira.

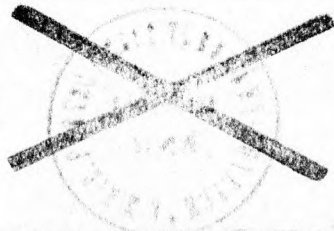
S éppen ezért a kormányzási garanciák kérdését én közgazdasági szempontból — tekintetbe véve Magyarország kivételes közgazdaságilag hátramaradott viszonyait — a legfontosabb kérdések egyikének tartom. Átalakító hatásuk az egész közfelfogásokra szemmeláthatólag kell, hogy bekövetkezzék. A fentebb említett, a magyar társadalomban tapasztalt kórtünetek okát is szerintem főleg abban kell keresnünk, hogy ez említett garanciák hiányában kifejlődtek az összes gazdasági sférákban ama torzalakulások, melyek ma az államvagyonot improduktíve felemésztik.

A kormányzati ágak között a legkiterjedtebbet, a legértelmesebbet választom ki: a kereskedelmi tárcát. Míg

egyéb kormányzási ágak működésének megbecsülésére a kormányzási funkciók nyilvánossága, a gazdasági és társadalmi életből meríthető tapasztalati tanulságok egész sora, — legalább részben — képesít bennünket, addig a kereskedelmi tárca funkcióinak egy nagy sorozata olyan, melyről a nyilvánosság tudomást egyáltalában nem szerez, azoknak az államháztartásra gyakorolt pénzügyi hatásait — a számadatoknak vagy azok magyarázatának hiányában — megbecsülni egyáltalában nem képes. Így azután a kereskedelmi tárca ügyeinek az állam egész existenciájára legjobban kiható intézése sok téren kizárólag, egyebütt pedig legnagyobb részben: az állami adminisztráció ama funkcionáriusainak lelkiismeretességétől függ, kik akár egyéni képességeik, akár összeköttetések révén a legnagyobb befolyásra tudtak szert tenni. Már pedig ez igen elasztikus, megbízhatatlan, sőt veszélyes garancia. Veszélyes közvetlenül azért, mert e tárca a rábízott gazdasági kérdéseknek támogatására évenként milliókat, egy-egy évtizedben milliárdokat költ az állam pénzéből, de veszélyes közvetve és főleg azért, mert az egész állam közgazdasági gondolkozásmódja, funkcionálása attól függ, hogy a különféle gazdasági alakulások a kormányzás eljárásából, magatartásából milyen bizalmat, serkentést meríthetnek. Melyek tehát azok a kormányzási garanciák, melyek az állam közgazdasági existenciáját és fejlődésképeségét az egyéni energiától és megbízhatóságtól függetlenül minden politikai és társadalmi befolyással, épp így az egyes miniszterek túlkapásaival szemben megvédeni és biztosítani alkalmasak. Én ezeket a következőkben keresem:

1. Mindazokat az államügyeket, melyek akár az államháztartásra, akár az állam közgazdasági existenciájára vagy fejlődésképeségére befolyást gyakorolhatnak, törvényben, vagy legalább törvényerős miniszteri rendeletekben kell szabályozni. Szabályozni kell ezeket az államügyeket ahol csak lehet a legmesszebbmenő részletességgel, ahol pedig ez az ügyek természete miatt nem lehetséges, az általános adminisztratív, intézkedési direktívák megadásával.

2. Mindazokat a tényeket, melyek az államnak akár direkt, akár indirekt megterhelésével járnak, összes számadataikkal, magyarázataikkal kell a nyilvánosság, főleg pedig a parlament birálata alá bocsájtani.

Ha a kormány csak e második pont alatt kívánt feltételnek felel meg, máris megdöbbenve fogja látni a parlament, hogy milyen óriási tőkét használ fel a kereskedelmi tárca a nyilvánosság bírálata és ellenőrzése nélkül — akár megokoltan, akár nem — bizonyos gazdasági vállalatok támogatására. Mert nemcsak az aktív támogatásokat kell a nyilvánosság bírálata alá bocsájtani, hanem a passzív támogatásoknak egész sorozatát is, t. i. azokat, melyekben az állam jövedelmeinek egy részéről mond le — egyesek javára. Mert, hogy itt is igen nagy összegekről van szó, elég lesz egy példát, az ominosus tarifális kedvezmények példáját idéznem, hol nem rég állapította meg a parlament, hogy a kereskedelmi tárca — a nyilvánosság tudomása nélkül — évek óta százezreket juttatott egyetlen vállalatnak, a mindenfelé elítélt és üldözött titkos prémiumok formájában. Hasonló természetű, közhasznúnak kikiáltott, de tényleg csak egyesek hasznára való refakciókra évenként 30—40 milliót költ e tárca.

Vajjon tud-e valaki egyetlen jelentést, számadást felmutatni, amelyből látnivaló lenne, hogy mennyi ezeknek az áldozatoknak az évi összege, avagy azt, hogy kik és miért kapták azt? Biztosan tudható, hogy legtöbbször csak egyéni befolyás tartja fenn ezeket a nagy összegű állami támogatásokat, s könnyű megtalálhatni azokat a politikai nagyságokat, akiknek szabadelvű politikai szolgálataival egy-egy ilyen kedvezmény keletkezése és fennmaradása össze van forrva.

Mikor a kulturális és szociális feladatok egész sorozatának kielégítésére képtelen az állam, mikor a gazdasági nyomor nőttön nő, mikor igazán életcélokra pár ezer korona költeni valója nincs az államnak, akkor nem szabad milliók föláldozását az állami funkcionáriusok egyéni integritására és diszkréciójára bízni. Az állam gazdasági exisztenciája, az államvagyon helyes kezelése továbbmenő, mindenki által megbecsülhető kormányzási garanciákat kíván. Az államnak évszázadokra kiható feladatai vannak, éppen ezért a kormánynak nem szabad frivol kereskedelmi ötletekből élő konjunkturális politikát folytatnia, olyan politikát, mely az államnak mindig nagy pénzáldozatokba kerül, de melyen rendszerint csak egyesek gazdagodnak. A legtöbb európai állam ezt már be is látta. A konjunkturális kormányzás felelősség nélkül való formuláit már mindenütt elvetették és mindenütt annak a tudatára ébredtek, hogy az állam alkotmányos ellenőrző működésére a gazdasági kérdések irányításában is szükség van, szükség van még akkor is, ha illetően működéssel néhány üzleti konjunkturát el is ejtünk, vagy elhanyagolunk.

A konjunkturális kormányzás mellett még egy nagy kinövése van a mai adminisztracionális rendszernek: a monopolumok teremtése. Ámde ez is csak azért lehetséges, mert a kormányzási funkciók minden adminisztratív rend és alkotmányos ellenőrzés nélkül folynak le. A mai parlamenti és kormányzási rendszernek pedig politikai okokból van szüksége a monopolumokra, mert ez a pártalakulások legjobb összetartó ereje. A monopolumot a kormányzás annyiban segíti elő, hogy a legértékesebb támogatásokat olyan feltételek alatt nyújtja, melyek teljesítésére csak bizonyos, általa protegált érdekköröknek van módjuk. Már pedig ez az egészséges államgazdasági existenciát és fejlődést eleve lehetlenné teszi.

Parlamentünk, ha komolyan életre akarja hívni a magyar nemzeti államot, akkor első sorban az államélet képességének ezt a két baját: a conjunkturális kormányzást és a politikai célokkal leplezett monopolumok teremtését kell, hogy kiirtsa, mert a nemzeti egzisztenciának életföltétele: az állam gazdasági existenciája. Mindezt pedig csak úgy lehet biztosítani, ha a kormányzás a fentebb kijelölt garantialis hatások közt dolgozik. Parlamentális pártjaink bármely frakciója, bármely politikai irányt követő csoport — legyen az kormánypárti, vagy ellenzéki — mely ezeket belátja és felkarolja, forduló pontot támaszthat a nemzet életében. E közgazdasági tisztulás az egész ország érdekében már csak azért is nagy fontosságú volna, hogy felszabaduljon a közfelfogásokban gyökeret vert ama felfogás, hogy népképviselőnk nagy többsége pártkülömbőség nélkül azért pártolja hallgatólag a mai obstrukciót, hogy oly kormányzati irányok létrejöttét és megerősödését az országban akadályozza, mely a kormányzás eme közgazdasági garantiait nemcsak fejleszti, hanem programmpontul is elismeri. E dicséretes program kivitele nagy munkával jár ugyan, de gazdasági életünk talpraállítása más-kép meg nem kezdhető.

Megvallom — s ezt a meggyőződésemet megint gyakorlati megfigyelésekből merítem, — hogy a kereskedelmi tárca mai vezetőjét képesnek tartom e nehéz feladat megoldására és a működését sok oldalról kísérő népszerűtlenséget főleg annak tudom be, hogy a viszonyok illetően megjavítására törekvő energiáját azok, kiket a radikális rendezés rázkódtatása legközvetlenebbül, de méltán fog sújtani, — máris észrevették.

SZÜLETETT ALPERES. Forrong a társadalom. Naponta új sebek tárulnak fel, újabb és újabb osztályok jajdulnak fel és fedik fel bajaikat a nyilvánosság előtt. Kezdték a munkások, szembe helyezve magukat a burzsoával. Majd ennek egyes rétegei váltak külön, hogy felferjék jajsavukkal a közt. Az agrárius körök panaszát csakhamar túlharsogták a merkantilisták, akik ismét a lateinerekkel helyezkedtek ellentétbe. Legtovább utóbbiak türték némán és csendben a sorscsapásokat, szellemi felsőbbségükben keresve azt a noblesse-t, amely oblige. Csakhamar itt is türhetlenné vált a helyzet. A közhivatalnokok kezdték meg a sort, követte őket a magát magántisztviselőnek nevező sereg, mely a városi középosztálynak nemesak zöme, de valósággal annak szellemi súlypontja is. Legszomorúbb volt a legmagasabb diplomájú rendnek siráma, amely legélesebben mutatta a mai társadalmi szerkezet beteg voltát. Az ügyvédi és orvosi nyomor oly kép, amely a szociális krachnak feltétlenül biztos jele.

Az általános elégtelenség, az általános nyomor okai után kutatva, nem egy bacillusra akad a societas szorgos szemű orvosa. Itt is, ott is fel-feltárul a panasz nyomán a baj oka is, fel-felhangzik a panacea is. Ez azonban mind csak részletek és részletokokozat. Az általános bajnak egységes okai vannak, egységes okai kell, hogy legyenek. Keresnünk kell a hibát társadalmunk szervezetében és ami azzal szorosan kapcsolatos, állami intézményeinkben is.

Ilyen általános okigazságszolgáltatásunk drágasága is. Nem indító kauza, a nyomornak nem közvetlen előidézője, hanem fenntartó erő, amely a nyomorba jutottat nem engedi kiemelkedni, bennmarasztja a szegénységben, az anyagi posványban.

Köznyelvünk a «született» jelzöt igen drasztikusan különösen két főnévvel kapcsolatban használja. Született úr, született alperes. Társadalmunknak három oly baját jelöli meg ezzel, melynek meggyógyítása a messiási korszak eljövetelét jelentené. Az első jelenti általánosságban azt a félszegséget, hogy a modern államban és társadalomban nem az érdem nyer jutalmat, hanem a származás, a helyzet véletlene ad súlyt és hatalmat. Jelenti azt, hogy vannak egyesek, kik akarva, nem akarva előkelőbb pozíciót foglalnak el a közben, a sors pusztá szeszélye folytán több jut nekik a jogokból, mint a kötelességekből. A közre nézve annál

fájóbb, minél kevésbé érdemli meg személyileg a sors kegyeltje ezt a kiváltságos helyzetet.

Született — az alperes. A jogászok tudják, mennyire önkénytelen ez a helyzet. Aki egyszer ebbe a pozícióba jutott, nehezen mászik ki belőle, sőt, mint piszkos moesárban, mindinkább beleül, míg az anyagi tönk fertőjébe belefut. Belehúzza az állam a maga drága igazságszolgáltatásával, körülfonja és megfojtja.

Született alperes. Ime egy példánya. Ezer forint jövedelme van, több tehát a magyar jövedelemelosztás átlagánál, tehát már középosztály, intelligens — de kevés ahhoz, hogy ennek megfelelően élhessen. Anyija még csak van, hogy ehessen, ihasson, lakást tarthasson, de már a tisztességes ruházkodás akadályokba ütközik és valóságos szerencsétlenség, ha butorát újjal kell fölcserélnie. Szerencsére vagy helyesebben szerencsétlenségére a kereskedő részletekre is ad, könnyen fizethető tíz koronás részletekre. Rálép erre a lejtőre, megvesz így egy asztalt és hat széket, vagy rendel egy jó rend ruhát, mert a régi már kikopott. Hogy a részleteket «betarthassa», nem fizeti ki egészen a krajzler számlát, adósa marad a mézárosnak, a milimárisnak, majd zavarai vannak a házbérrel is. Hogy az egyik lyukat betömhesse, nagyobb lyukat vág másutt, míg egyszer csak ott tart, hogy magángazdasága csupa lyuk, szakadni kész szövet. A kicsiségében nagy védelmi harcot fel kell adnia és bekopog a bírósági szolgálta, hozva az idéző végzést.

Ötven koronáért perelte be a fűszeres. Az is szegény ember, kell a pénze. A mi barátunk el se megy a tárgyalásra, minek is, hiszen tényleg tartozik. Elmakacsolják, tartozik 50 korona tőkét, ennek 5% kamatait és 16 kor. 80 fill. perköltséget megfizetni. Tudomásul veszi az ítéletet, de fizetni nem tud. Kérnek ellene végrehajtást — tartozik újabb 7 kor 40 fill. költséget fizetni. Megjelenik a végrehajtó és foglal, ez 11 kor. 58 fill. költséget jelent. Majd kitűzik az árverést is. Siet felperesi ügyvédhez halasztásért, fizet vagy 10 koronát, de az árverési hirdetmény már megjelent a hivatalos lapban, a mit ki kell fizetni, 2 kor. 40 fill. az árverési hirdetmény és 5 kor. 60 f. a hivatalos lapban való közzététel. Múlik egy-két hónap, újabb árverés kitűzése, újabb halasztás, ismét 8 kor. költség. Harmadszor már nem halaszthat az ügyvéd, kijön a végrehajtó és az árverési hyénák tömege — barátunk utolsó pénzével és számos kölcsönrel nagy nehezen kifizet mindent, harmadszori 8 kor. hirdetési és 9 kor. 58 fill. árverési költséget is.

Fizet tehát összesen 50 korona tőkét és	16 kor. 80 fill.
	7 « 40 «
	11 « 58 «
	24 « — «
	9 « 58 «
összesen	69 kor. 36 fill.

költséget. Pedig konokul nem perlekedett, csak pénze nem volt.

Ez az állapot abnormális. Hogy egy rendes lefolyású perben a költség több a tőkénél — az valóságos társadalmi betegség. Még szomorúbb a kép, ha azt nézzük, hogy ebből ki mit kap? A felperesi ügyvédnek jut a keresetért és a tárgyalásért (ami okvetlenül 1½ órai idővesztés), 12 kor. 20 fill., a végrehajtási kérvényért 6 kor.; végrehajtási és árverési közbenjárásért 8 kor., összesen 26 kor. 20 fill. a többi az államé és a végrehajtóé. Utóbbi is csak 13 kor. 60 fill.-t kap, a becsüs 2 kor.-t, marad tehát bélyeg és egyéb költségre 27 kor. 56 fillér.

És szegény alperes szidja az ügyvédet, pedig az félévi munkájáért nevetséges csekély díjat kap, szidja a végrehajtót, pedig ennek a munkája is gyatrán van megfizetve. Csak az államot nem szidja, amely a kiszipolyozásának főoka. Az állam ma a legnagyobb uzsorás. Ott is jövedelmet présel ki magának, hol az igazságtalan és jogtalan. Legyen az igazságszolgáltatás ingyenes, vagy legalább is olcsóbb. Államosítsa az állam a végrehajtókat, ha már a bélyegből nem enged és ez jó nemcsak a szegény alperesnek, aki legalább ettől a költségtől szabadul, hanem jó a végrehajtónak is, aki a mai helyzet mellett alig tud megélni (ne a pesti executor nagytőkésekre tessék gondolni) és ki ma hosszú közszolgálat után agg korában kolduskenyeret ehet.

De bármi is a panacea, a mai helyzet tarthatatlan. A régi klasszikusok azt mondták: quem Di odere, pedagogum fecere. Ma bátran mondhatjuk: alperesnek teremti az Isten azt, akit sujtani akar.

Dr. Besnyő Béla.

Egy kereskedő naplója.

Egészen bizonyos, az ég, a jó ég nem akarja, hogy gyarló földi kíváncsiságunk a titkait kutatgassa. Mostanáig, rettentő kétségeink közepette is volt egy nyugovópontunk: hogy tudjuk mi a jó idő, mi a rossz. Jó, ha akkor esik, amikor a gazdának kell és akkor szárad is, amikor neki kedves. Hát ördögöt. Az idén nem volt egyetlen olyan nap se, amikor a mezei ember csettintett volna: no, ez kell nekem. Szidtuk az eget, a jó eget, szegényt. Nem volt se tavasz, se nyár, eső a napot nem válogatta, ahogy a szívünk kívánja, de volt vízkorszak, majd napkorszak: csupa tomboló fölösleg, semmi termékenyítő rend. És jöttek a keserves, véres panaszok: kifagyott, elázott, kiégett, megférgesedett, besáskásodott, összekúppadt, megszorúlt minden. No édes jó magyar kenyér, belőled az idén nem eszünk! Szerencsére az isteni bölcsesség nagyobb a szabályaink erejénél, nagyobb az esztendők törvénysablonjainál és a kitűnő öreg odafenn valóban mennyei humorral mosolygott apró törődéseinken. Megtréfált bennünket a derék aggastyán. Magyarország termése, amelynek rend, idő, emberi előrelátás, ég és föld összeesküvése szerint gyöngének kellett volna lennie, hogy panaszkodó és gyáva jóslásainkat teljesítse, — erős és gyönyörű. Most már nem tudom, jövőre hogy leszünk a higanynyal, más eféle butorokkal, a növényi reakciókkal a természeti erők irányában, lehet, hogy új törvények születnek, új meggyőződések, [még új előítéletek is: senki se bánja, jó magyar fehér kenyér lesz bőviben. Be jó, jaj de nagyon jó. Kirakok egy szabad mezőre száz friss magyar cipót. Előbb nézem a piros színét, legeltetem és jóllakatom a szememet. Azután behunyam e hasznos közvetítőt és enyhe szél felém hozza a legmagyarabb illatot: a magyar buzáét, amikor emberkéz munkáján át táplálékká érett. Mert rémnagy agrárius vagyok mostanság. Juliusban és augusz-

tusban mindig. Az irodámban vajjon mit gondolnak felőlem? Hogy lump vagyok, bizonyosan. Nem, csak természetimádó és hűséges udvarlója a földnek, amikor méhéből kipattan az élet. Azután visszamegyek a boltba jó szürke merkantilistának. Hiszen nekünk olyan gyászos rosszul megy a sorunk. Mit is csináljak a büróban? Nézzem a szegény börzének árlapját, amely minden emóció halálát jelenti. Zivataros ármérkőzései idején az ellenséges táboroknak, amikor koronák szokták megpecsételni a támadó és elhanyagolt reményeket, szegény négy-öt filléren fordul a sors. Ilyen differenciák! Pfuj! Nem érhet a mi tájékunkon se szerencse, se balsors senkit. Mi csak vegetálunk: a föld él és terem. És kérem, én fiatal vagyok. Mit szeressek az aszott, ványadt, koravén, panaszos, vedlett börzén? Megyek a föld után, amely rengeteg évszázadot hordozván a hátán, még mindig hálás és termékeny viszonzója a tüzes széptevésnek. Aki foglalkozik vele, hálás annak. És a föld az egyetlen élő teremtés, akitől magunkat eltartatnunk nem szégyen. Lomhán és unottan indulnak neki az ipar kerekei, hogy a piros, kemény búzát engedelmes kenyérré puhítsák. A malmok még mindig, aratás, eséplés, hordás évadján, fél erővel dolgoznak. De röstellem! Ha én gőzmolnár volnék, ilyen tájban felbokrétáznám a malmomat és ami kő, henger, kéz van benne, mind járna. Akár az orsó. Azt hiszem, bár nincs róla statisztika, csupa öreg ember nálunk a malomiparos. Kopott kedvű, fáradt nép. Olyannak kéne lennie a malomnak ilyen tájt, akár a szőlőhegy szüretkor. Aki szakadatlan iszik, részeges állat. De mind bolond, aki józan, amikor szüretel. Igazmondó merkantilista vagyok. Ezt a morált a molnárokra öntenem miért ne lehetne. Talán, hogy az egyik rokonom? Én most a nagy agrárcsalád tagja vagyok. A vérség szűk korlátjait átugrom. Szent objektivitás, megkapom-e az első díjat? Mert a pusztai agrárérzésből se lehet ám megélni!

B—n.

XIII. Leo.

Irta: Szász Zoltán.

Beleszenderült tehát a múlt századvég nagy öreg embereinek legutolsója, az annyiszor leküzdött s most, végül is oly sokáig visszavert halálba. I. Vilmos, Bismarck, Viktória, a nagy kortársak sorba kiléptek az élő emberiségből, mely szeretettel látta fehér fürteiket a századvégi Európa viharai felett lengedezni, s így, ha a nagy kor és nagy hatalom teremt valami együttérzést hordozói közt, XIII. Leo ebben az új században tényleg már egyedül és kissé hidegen érezhette magát. Elhisszük tehát azt a búcsúmondását, melyben lelkének est-hangulatáról beszél s arról a könnyúségről és örömteljességről, melylyel átlép az örökkévalóságba. Ez a búcsú-szó leginkább származhatik magától az agg haldoklótól, míg a többi más, tudatosan a szálló-igei hivatásra vert mondáson túlságosan meglátszik a Rampolla által vezetett haldoklási sajtóiroda szelleme. Egyáltalában: mielőtt a meghalt Leoról egy szót is mondanánk, le kell adnunk a névjegyünket a főgyászolónál s talán főörökösnel, Rampollánál is. Meglehet, hogy mindaz, amit most töméntelen újságcikkek özönében az elszenderült Leoról mondani fognak, tulajdonképen neki szóló bók és gáncs lesz. Talán mindannak, ami a Vaticanból tíz éve kiindult, épp úgy ő volt a főrendezője, miként a tizenöt napi haldoklásnak is ő volt a maître de douleur-je. A világpolitikai pletyka legalább így mondja s valószínű is, mert ha valaki, mint XIII. Leo, kilencvenhárom éves karjával szép áldási gesztusokat is tud végezni, nem hihető viszont, hogy a századik éve felé közeledő elme képes legyen a pápaság többi, kevésbbé dekoratív működéseit ugyanily tökéletességgel végrehajtani. Épp ezért a XIII. Leo fogalom nem jelenti a beavatottak számára csak Pecci Joachim működését, hanem egy belőle s Rampollából vegyített, az utolsó évekből majdnem tisztára ez utóbbi által dominált társas-céget. Így nyer aztán igazi jelentőséget és mélyebb értelmet XIII. Leo, Rampolla által lanszirozott búcsúszava: «Csak az öreg Pecci hal meg, a pápaság csalatkozhatatlan és örökkévaló».

Ha azonban véletlenül mégis saját szerzeménye ez a vég-sóhaj, mindenesetre érdekes és csodálatra méltó az a nagy lelki erő, melylyel utolsó óráiban is az egyház tömeg-lebűvölő

hatalmának emeléséhez szükséges mondások jutottak a szent-
 atya eszébe. Valóban a hívő lélek önámítása volt ehhez szük-
 séges, mert a valóság az, hogy éppen az öreg Pecci életében
 a pápaság, ha nem is a halandósága, de a mulandóságának
 és változandóságának kérlelhetetlen bizonyítékaiban részesült.
 Az egyesült Olaszország már elődje alatt elvette a Papa Rè
 lába alól a szent város földjét, átengedvén neki a lelkiek
 végtelen birodalmát. XIII. Leo volt az első, akit 1878-ban
 nemcsak pápává, de fogolylyá választottak meg, s így ő reá
 hárult a nagy feladat, hogy az imígy világhatalom nélküli
 világ-pásztorság számára megalkossa az új cselekvési formu-
 lákat. Ez szerez neki egész külön helyet a pápák hosszú sorá-
 ban. S emeli jelentőségét s megkülönbözteti elődjétől Pio
 Nono-tól, aki érezvén a hatalomtalanságot egyszerre magára
 szakadni, csak passzív tiltakozásokhoz talált szavakat és erőket,
 hogy ő az imígy tisztán szellemivé csonkított pápai hatalmat
 nemcsak hanyatlani nem engedte, de oly világtényezővé tudta
 fejleszteni, mely nem egy nagy területtel bíró elődjének hatal-
 mánál sokkal jelentősebb és sikeresebb volt. Az új módszer,
 melylyel mindezt elérte, a végletekig rugékony opportunizmus
 volt, s ennek az ügyesen megválasztott taktikának fő mozgója
 az a sajátosan diplomatai és politikai tehetség, mely Pecci
 Joachim alapképessége volt. Nagyon okos ember létére belátta
 ő, hogy a pápa világi hatalmát nem lehet elvenni, mivel ez
 nem abban a néhány ezer négyszögméterben rejlett, mely az
 örök város körül terül, hanem annak a sok milliónak hité-
 ben, lelkében, agyszerkezetében, mely akár öntudatosan, akár
 megszokásból katolikusnak vallja magát. Ez a belátás s
 a belőle folyt cselekvés persze nagyon is ellenkezik a
 theologiai világ-felfogás amaz alapelveivel, hogy a lélek, a szel-
 lem külön állomány, mely a testtől tökéletesen különbözik,
 mert hisz, ha ezt a dogmát vette volna Leo alapul, nem ki-
 reparálendő csapásnak, hanem áldásnak kellett volna tekin-
 tenie a világi hatalomtól való megszabadulást, mivel így minden
 cselekvése egy tisztán szellemi és lelki pásztorkodássá, egy
 igazi jézusi életté nemesülhetett volna. Leo azonban titkos
 materialista volt s tudta, hogy a szellemi hatalom teljes ki-
 desztillálása az anyagiból lehetetlen s a jövő pápája csak a
 között választhat, hogy egy dalai lama-szerűen misztikus, de
 kis befolyású zúg-püspök, vagy egy erősen világias politikát
 űző, de nagy befolyású világ-patriarka legyen. Ez utóbbit
 választotta célul s ügyessége közel is juttatta ehhez az eszményhez.

Mindebből: opportunusságából, politikusságából, az anyag
 és szellem választhatatlan egybeszövődöttségének vallásából az

világlík ki, hogy Leo erősen modern ember volt. Az az ellentét, melyet ő maga és állása közt fölállított, itt megint és pedig az ő javára előbukkan. A pápaság egy ósdi, hanyatlásnak indult, hervadó erejű intézmény, ő azonban egy legutolsó szabású elme, folyton gyarapodó tetterejű s mindhalálig viruló egyéniség volt. Így aztán, amíg ő ült az isteni helytartó székén, ennek a trónnak a fényét egyre nőni láttuk. Sőt olykor rokonszenves is volt ez a ragyogás, mivel oly eszmék sugarai vegyültek a tiára ősi ragyogásába, melyeket a modern tudomány, a művelődés legújabb haladása termelt. Azok a pástorlevelek, melyeket XIII. Leo a szocialismusról, a szabadkőművességről, a közoktatásról világga bocsátott, legalább témájukban modernnek voltak; persze annyira, amennyire egy pápai pástorlevél modern lehet, de ha eszünkbe tartjuk azt, hogy itt megint a pápaság volt a lenyűgöző, fékező hatalom s ami modernség bennök volt, mind az ember, a Pecci Joachim tulajdona, a rokonszenv ez iránt az ember iránt még erősebbé válik.

Ez a rokonszenv, igaz, csak művészi, csak esztetikai, amennyiben azok a nagy célok, azok az eszmények, melyek felé Leo tört, nem kedvesek egy haladás-szerető elmének, az érték történt erőkifejtésnek technikája, módszere iránt azonban még ez is érezhet szimpatiaát. S valóban, ha ennek a kis olasz nemes-finak diplomáciai ügyességét átgondoljuk, annyi szellemet, annyi leleményt tapasztalunk, amennyiért egy Machiavellinek is megbocsátanók a machiavellizmusát. Mikor Pecci Joachim XIII. Leo lett, így szólhatott magához: «Az elődeimnek volt kis országuk, nekem van nagy eszem, azok kis tőkésék voltak, én leszek nagykereskedő.» S ki is fejlődött belőle a politikai érdekek oly ügyes közvetítője, kapcsolója, vásárlója és eladója, hogy a Richelieuk, Talleyrandok és Metternichek családjába jogosan bekebelezheti a történelem. Az a tény, hogy minden kultur-államban vannak hívő katolikusok, biztosított számára mindenütt egy oly energia-mennyiséget, amelylyel aztán operálhatott. S ezt meg is tette: Németországban, Angliában, ahol a katholicizmus trónraléptekor gyengülőben volt, két évtized alatt megerősítette, Franciaországban pedig oly dominálóra fejlesztette, hogy végre is a haladó szellemű pártok kénytelenek voltak erősen a sarkukra állani. De máshol is: Oroszországban, Afrikában, Ázsiában és Amerikában is erősítette a katholicizmust, mely politikailag valóban az utóbbi időben valami renaissance felé kezdett megérni.

Persze csak politikailag, mert a szellem világában a természettudományos monizmus rendületlenül haladt tovább. Hiába

kelt rövid életre a tudomány emberiség-vezérlő hegemoniáját ellensúlyozandó, a reform-katholicizmusnak nevezett fából-vaskarika, ez a törekvés, mely a katolikus dogmákat akarta a modern tudomány vívmányaival megegyeztetni, a természetében rejlő abszurditásnál fogva hamar eljutott ahhoz a csődhez, melyet Brunetière úr annyira szeretett volna a tudomány nyakába varrni. Leo, akinek kacérkodása a modernséggel felbátorított nem egy papi reform-lelket, a mozgalomról a csőd előtt persze levette a kezét, amit természetesen csak az egyház érdekében tett, mivel így megóvta ezt a régi stílű épületet az új, vele összeegyeztethetetlen szellemben való restaurálás veszedelmeitől. Ő tudta: a katholicizmusnak lehet jelszava, üzleti elve a modernség, de exoterikus axiomái a régi haladásellenes dogmák kell hogy maradjanak. A katholicizmus nagy bölcsesége az, hogy nem lép reá arra a lejtőre, melyet a vallás számára az észszerűsítés jelent s melyen a protestantizmus háromszáz év múlva ide-oda csuszkál, mivel tudja, hogy ez a lejtő a tudományba, a dogmanélküliségbe, az angnoszticizmusba vezet át. Leo hű maradt ehhez a katolikus bölcseséghez s utolsó pillanataiban a dogmák legarrogansabbját, a csalhatatlanságot hangoztatta. Mint ember tehát érdekes, modern, izgató volt, mint pápa azonban csak pápa maradt, véghatásaiban tehát ő is ósdi és haladásellenes volt. S épp ezért a pápaság általa való legutóbbi meghatalmasodása se egy bekövetkezendő állandó emelkedés kezdete, hanem kései virulás az intézmény korhadó fáján. Mint az ő testi agoniája is hosszú, nyakas és olykor költői szépségeket is termő volt, a pápaság is hosszú ideig, szívósan, olykor talán heroikusan fog haldokolni. De hogy megkezdődött a vég, hogy megkondult a theologiai világfelfogás emberiség-irányító hatalmának halálharangja, az bizonyos. Valószínű, hogy még évszázadokig lesz Rómában egy kis plébános, aki pápának fogja nevezni magát, de a világ köztudatában az már nem lesz VII. Gergely és III. Ince utóda. S az is valószínű, hogy az utolsó méltó utód XIII. Leo volt.

Szerencsétlenség történt.

Irta: Kazár Emil.

A budai hegyek közt, ahonnan még látszik az egész nagy város, nehéz, lassú lépésekkel ment odább egy fiatal asszonyféle, meg-megállva az úton, mintha korán járna s neki időt kellene eltölteni valami ajtó meghatározott időben való nyíltáig, ezen a dombos, le-fölútú helyen, ahol alig látni épületet. Száz és száz hasonló nőt látni a fővárosban a gyárak, nyomdák közelében, akik azonban sietni szoktak, hogy megszoptassák otthon hagyott gyermeköket, bekapják a magok eledelét, vagy kosárban tovább vigyék még melegen az emberöknek, aki hol férjök, hol szeretőjük. De ez tétovázva haladt az úton s pihenők közben nógatta tovább magát.

A meleg, alkonyati órában a hegyek mögé hanyatló nap egész fényözöne ráomlott a síkság szélén elterülő városra, a széles sávban tündöklő hatalmas folyamra és rozsdavörösre festette a gyárak kéményéből gomolygó füstöt. Itt a hegyoldalon már terjeng az árnyék s a kipusztult szőlők közt, a fehér, keskeny úton a kőbányákból és agyagbányákból lassan, csörömpölve mennek ide-oda terhes szekerek és hurcolják napszámban Budapest házaihoz és palotáihoz az embriókat, a fundamentumhoz, téglához és mészhöz valókat. A nagy város innen növekszik, a budai hegyekből, azokat fogyasztja és marcangolja.

A részvénytársulatok kiszemelnek valami területet, ahol kő meg agyag kínálkozik. Dinamittal, csákánynyal kimardósák, leássák, ameddig víz nem fakad. Akkor abba hagyják és máshol harapnak bele a hegybe. Bányáknak hívják az így vájt nagy mélyedéseket és roppant vermeket.

Az asszony egy szűk útra tér, melyen a szekerek meszes, finom port öröltek s mely fehéren húzódik egy nagy mélységhez. Megáll egy pillanatra, bádoghátú kis tükröt vesz ki zsebéből, megnézi magát benne s megnyálazott zsebkendőjével törli le képéről az odaszáradt festéket. Megy aztán tovább a poros úton.

Hirtelen egy suhanc áll elébe és mérgesen rákiált:

- Nem szabad most erre menni.
- A bányába akarok menni.
- Nem olvasta a tilalomfán, hogy alkonyatkor robbantanak és tilos itt járni?

— Gál Mihályt keresem — mondja az asszony. — Vele akarok beszélni. Itt dolgozik-e?

A legény lenéz a hegyoldalból kivájt óriás udvarba, ahol a követ fejtik és egy pillanatig keresni látszik ott valamit.

— Hát a robbantó-mestert keresi? — kérdezi vontatva. — Biz én nem látom. Alkalmasint a patronokat dugdossa a helyökre. Az ördög ismer föl egy guggoló embert azon a meredek kőfalon. Várjon a robbantásig. Ott lakik abban a deszka bódében.

A legény lemutat a mélység fenekére. Maga tovább megy a meredek szélén, melyen túl a bánya kezdődik tátongó, szürke és sárgás oldalaival, mint a hegyen ejtett nagy seb. Már el is lepték a szegény, élődő kukacok és férgek, a munkások, akik ott a bánya alján törik a letépett köveket s rakják a szekerekre.

Az asszony leül az út szélére, hogy várakozzék, úgy nézi a bányát, ahol csikorognak a szekerek, szitkozódnak a kocsisok, csattognak a kalapácsok és kaffog a gőzgép, mely a talajvizet szivattyúzza. Ének, dal hangzik; nemzetközi hangverseny magyarul, németül, olaszul és tótul. Végig néz a nagy városra is. Semmi városi zaj nem hallatszik fel ide; üterének lüktetése és láza, szívének dobogása, életének fohásza, sóhajtása, hörgése távol marad, oda át a messze síkon. Innen csak látni lehet a várost és gyönyörködni benne. A tornyos házak, a ragyogó kupolák szikráznak a nap fényében, tündöklés permetezik a városra, mint arany, ezüst-harmat, mint porrá tört kék zománc.

Kábultan néz maga elé az asszony, de nézné ugyanezen bódultsággal, bármi volna előtte. Amint végig törli orcáján a serkedző verejtéket, finom kis zsebkendőt vesz ki, csipkés szélút, kék és piros monogrammal. Parfüm-illat terjed szét. Az asszony keze sem durva, vagy formátlan, mint szokott lenni az ilyen külsejűeknek. A kis tükröt újra előveszi s abba belemélyed.

A gyárakban az esti munkaszünetet búgják a gőztülkök. Az asszony elrejtí tükrét s megint elébe tárul a kékes páratba mélyedő város. Ingerültség fogja el az asszonyt és ököllel fenyegeti a háztengert.

— Te gonosz város, megrontottál engem, és a bűnbe vittél. Soha többé nem térek vissza hozzád, hacsak Mihály nem visz keresztül a Dunán!

Ó-Budáról harangszó csendül fel. Az asszony belevegyíti a maga fohászzkodását: «Bocsáss meg nekem, Mihály».

Újra a bányát nézi, a toronymagas oldallal körülvelt tölcser. Az oldalak napról-napra tágulnak. A felső oldalon kezdik

a kőomlasztást és folytatják lefelé, ami nagyon könnyen megy. Öt-hat méternyi távolságra befúrnak egy kis lyukat sorjába, abba illesztik a dinamitot, ellátják mindenik kis csomót kanóccal, vagy összekötik a villamos géppel. Aztán egy kis szürke pára, egy puffanás, s a nagy szikladarabok lomhán válnak el, leszakítva sok évezredes élettől. Alágurulnak és meghalnak, mert a kő a bérceből kiszakadt halott.

A harangszóra, a gőzsíp süvöltésére a bánya mélyén rendszeres mozgás támad. Az oldalak csigahajlásain gyorsan futnak alá munkások, lent a fenéken szerte iramodnak, a szerzőmokat össze-vissza dobálják; a kőaprító asszonyok cók-mókjukhoz sietnek, s a ládában és gyékény védelme alatt nyöszörgő kis gyermekeket kapják föl. Mennek haza.

Az asszony nézi a nehéz munkából hazatérőket és az egyre néptelenedő kőbányát. Keres valamit, de nem tudja kivenni. Egy-két munkás még ott jár az oldalakon. Azok is leszállnak végre. Akkor aztán pattogó zaj és pukkanás támad. A dinamit-patronok mint valami rosszul sikerült sorlövés robban föl egymás után, s megindul a kőomlás.

— Már mehet a bányába, — szólal meg az a munkás, aki az asszonyt az imént feltartóztatta. Menjen ezen a mesgyén.

Megyen is tovább a szűk ösvényen. A többi bányákban még ropog a dinamit. Amott a nagy agyagbányában a kifeszített láncra akasztott vasládák folytatják a magok jövő-menő útjokat a téglagyárba s úgy lebegnek ott a magasban, mint valami prédára járó szárnyas ragadozók. Ott már a villamos lámpák is felgyúltak s ezek a világos gömbök fehérre festik a lehántott hegyoldalt. A mesgye tekervényesen megy alá a kövek közt. Az asszony megáll, nézeget körül és alá a mélységbe. Milyen magasból lehetne innen alázuhanni.

— Hé, hol jár itt? — kiált rá egy harsogó szó, s egy kődúc mellől előtűnik valaki, aki ott igazgatott valamit.

— Hol találom Gál Mihályt?

— Itt ugyan egyebet is találhatna maga, amit megkeserülne, — mondja az ember, aki dinamitot dugdosott el a későbbi robbanáshoz. Azután lekiáltott a mélységbe: «Gál uram, valaki keresi».

Onnan alúlról tompán felelt egy hang: «Jöjjön le. A patronokat kösd össze dróttal. Még robbantunk ma, mert sok kő kell».

— Hallja az asszony, — szólta a fiatal ember, jól megnezve a csinos asszonyt, — menjen hát le. Nem jó itt járni, galambom. Kár is volna magáért.

Az asszony haragos mozdulattal intette el magától a nyájaskodó fiatal embert, s ment tovább, sokkal gyorsabban,

mint eddig, mert nagyon izgatott lett, mióta annak az embernek a hangját hallotta.

A bányában már esteledni kezdett. A kis fabódé ablakán világ tört ki. Odabent egy erős, izmos férfi rakosgatta össze és vette számba a pléhbárcákat, amivel a szekeresek igazolják, hogy hány fuvar után illeti őket fizetés. Meg a jegyzőkönyvébe irogatott be valamit. A gyalulatlan asztalon egy ébresztő óra ketyegett. A deszkafalról nem hiányzott a telefon kagylója sem; s ott volt elhelyezve egy kis fénymázás ládika, azon porcellángomb, melynek gondtalan megérintése nagyon veszedelmes, mert a villamot árasztja szerteszét.

A férfi 35 éves lehetett. A közönséges munkásruhán a vastag ezüst óralánc egy kis jólétet sejtetett nála.

A deszkából összenagyolt ajtónál valaki motozott odakün. Hallja is a férfi, amint fölnyílik csöndesen az ajtó. Egy ajtó benyitása sokat tud kifejezni; ez most alázatosságról beszélt. Bizonyosan az jön, akinek érkezését az imént lekiáltotta Gyuri, a dinamitos legény.

— Gál Mihály, — szólal meg egy reszkető asszonyi hang.

Az ember hirtelen visszafordul, fölmagasodik, mint a figyelő gém.

— Én vagyok, Gál Mihály, — folytatja a szomorú asszony. — Nem ismersz rám? Én vagyok, Eszter.

— Te gonosz! — kiált rá Gál Mihály és visszahúzódik tőle.

Eszter beljebb jött a bódéba.

— Látni akartalak, Mihály.

— Hogy mertél a szemem elé kerülni!

— Nem hallgatsz meg?

— Menj vissza, ahonnan jöttél.

Eszter meglát egy lócát, arra leroskad. Fejéről lehull a kendő s a petróleumlámpánál látni lehet szép barna fejét, sápadt orcájával, dús hajával. Gál Mihály végig nézi, és elfordul.

— Mennyivel jobb lett volna, ha agyonütlek.

— Jobb lett volna Mihály, jobb. Akkor kevesebb vétekel haltam volna meg.

— Hová lettek a cifra ruháid, te bestia?

— Hóhérommá vált a saját lelkem, — sóhajt föl Eszter kínosan. — Az kergetett hozzád.

— Én pedig visszakergetlek. Menj, takarodj.

Eszter összekulcsolta kezét és rimánkodott. Gál pedig ököllé szorította a kezét.

— Hol van Lizi, az én leányom? — siránkozott vontatott hangon Eszter. — Ma hét esztendő, ma van a születés-

napja. Azért jöttem. Bizonyosan iskolába jár már. En meg sem ismerném, háiba látnám. Minden kis lányt, aki olyan korú, megnézek — hátha Lizi. Istenem, öt esztendeje már, Mihály... Gál Mihály, engedd meg, hogy lássam. Légy könyörülő. Talán arcképe van... mutasd meg! Vagy legalább beszélj róla. Mihály — Gál Mihály — ember — parancsolóm — büntetóm — megbántott istenem! könyörgök neked.

Térdre borult, de ez az ember mindig kövekkel bánt, kemény lett, mint azok és bánásmódja is azokhoz való. Nyersen kiabál az asszonyra.

— Ne esengj utána. Lizi soha sem fogja megtudni, hogy mi volt az anyja.

Eszter hozzá csúszott, meg akarta ragadni kezét, de Gál Mihály visszalökte.

— Pusztulj! — riadt rá parancsolón.

— Nem ismersz irgalmat?

— Irgalmat te irántad? — kérdezte felháborodva Gál s csodálkozva nézett végig az asszonyon, mert a szem a hitványságon is megakad.

— Mért nem öltél meg, mikor megtudtad, hogy megcsaltalak. Mért irgalmaztál akkor, mért hagytad meg nekem az életet?

— Istenemre, szét kellett volna loccsantani a fejedet! — hörgött indulatosan Gál Mihály nekivörösödve. — Talán úgy is tettem volna, de megszóktél tőlem és gyermekedtől, mert aranylánc és selyemruha kellett.

Gál lihegett az indulattól. Lekapta a sipkáját s úgy törülte a homlokát.

— Elvetemedtem, — folytatta Eszter töredelmes hangon. — Egyszer találkoztam veled az utcán. Megijedtem, hogy megfojtasz. De elmentél mellettem. Nem ismertél rám a szép ruhában?

— Rád ismertem, hogy féreg lettél!

— És mégsem öltél meg!

Gál Mihály hallgatott. Eszter folytatta:

— Azután megint találkoztam veled a Dunánál. Hej, sokat nézem én azt a nagy vizet, elődbe mentem, a szemed közé néztem. Te leköptél, de nem öltél meg.

— Nem! — mond gyűlölettel Gál. — Nem öltelek meg Lizi miatt. Ki neveli föl, ha becsuknak miattad. Mi lenne belőle, ha megértené, mért ölt meg egy asszonyt az apja és ki volt ez az asszony. De azóta sokat gondolkozom, hogy mégis el kellene téged pusztítani a föld színéről, hogy Lizi

soha meg ne tudjon semmit az anyjáról és hogy soha se találkozhassek az anyjával. Jól nevelem, gyűjtök is neki. De én meghalhatok előbb, mint te, és te nyomorult gonosz akkor hozzá mégy, előállsz bimbó korában, előállsz, mikor felesége... A büntető istennek kellene téged elpusztítani. A te életed megmérgezi Lizi életét.

— Szidj, átkozz, — rimánkodott az asszony, — csak beszélj Liziről.

— Oh, bárcsak elpusztíthatnád, bárcsak megszabadíthatnám a gyermeket a te kísértő sátán lelkedtől.

— Ölj meg hát, Gál Mihály. Itt vagyok és jajszó nélkül meghalok.

Eszter még esküre is fölemelte a két kezét.

— Te megrontóm, bűnre csábítasz engem is! — harsozott megvetéssel Gál. — Nem öllek meg most sem, amiért nem öltelek meg eddig. Lizinek sohasem szabad rólad hallani semmit. Távozz, utólszor mondom.

Fölnyitotta az ajtót és kikergette a bűnös asszonyt. Amint kilökte, utána nézett és kibújt a keskeny ajtón, mert majd megfúlt a bódében. A hold fényében megezüstözött bánya meredek falait lehetett látni. Az ajtótól nem messze Gyuri rakogatott és füttyörészett. Gál odatámaszkodott az ajtófélfához s csak nézett, nézett, mint a kuvasz a vacka előtt.

— Gál uram, eldugdostam a patronokat. Most, vagy reggel robbantunk? — szólította meg Gyuri.

Gál nem felelt a legénynek semmit, mert egy roppant kőnek legalább egy darabja a szívéről esett le, mikor az az asszony végre eltávozott. Rettenetesen föllélegzett. Fájdalmas vonításnak hangzott. Láta jól, amint a szerpentinán lassúdan odább, feljebb kullog a nyomorult asszony. Alig bírt haladni. A holdnál inkább a sötét árnyéka látszott, amelyet a kőre vetett, mintsem ő maga.

A nagy, sárga sziklánál, ahol Eszter az imént Gyurival találkozott, megállt. A meredek út is fojtogatta, meg a lelke tajtékezése is a torkáig ért. Le kellett ülnie.

— Gyuri, mindjárt robbantunk, — dünnyögte Gál Mihály. — Azt hiszem, nincs senki a bányában.

Csendes, nyári éjszaka volt. A pattogás, a ropogás, mikor a patronokat elsütötték, sem csinált nagyobb zajt köröskörül, mint amikor az udvarokon a szőnyeget porolják. A szétvetett, nagy, sárga szikla-duc dirib-darabban leomolva, csak morgott és dübörögve zuhant szét. A másnapi munka az volt a bányában, hogy elhordják onnan és formás kubikba állítják össze.

Délután volt már, mikor egy tót munkás iszonyatosan felkiáltott. Arra mind oda futottak. Vért láttak, rongyokat, egy elszakadt kezét, aztán tovább hosszú fekete haját.

— Ez a feje valakinek! Ez a teste! Asszony volt ez! Ki járt itt!

Gyuri szaladt oda a kiáltásokra. Hivta aztán Gál Mihályt, mert nagy szerencsétlenség történt.

— Hátha a tegnap esti asszony, — vélekedett Gyuri. — Nem ismerne rá Gál uram a ruhájáról?

Gál Mihály csak nézte, nézte.

— Erre távozott el az az asszony, — magyarázta Gyuri. — Erről is jött. Akkor megmondtam neki, hogy veszedelemben jár. Hát mikor robbantottunk, akkor késő este volt. Soha sem jár itt ilyenkor senki. Mit keresett ez a bányában? Én Gál uram ártatlan vagyok. Nem is én sütöttem el a patronokat, Gál uram csinálta dróttal. Jaj uram ártatlan vagyok én.

Hívták a rendőrt. De hiába jött a tiszt is, az orvos is. Az összeroncsolt holttest fölismerhetetlen maradt. Szerencsétlenség történt, aminek senki sem az oka.

Gróf Tolstoj Alexei:

Pusztai szállás.

Zord, sívár bús csönd köröttem
S majd hogy meg nem dermedek.
A vén posta-mester ásít
És az óra csak ketyeg.

Ketyeg erre, ketyeg arra,
Ezer emlék kél nyomán,
Régi nóták, régi mondák
Zsongnak által a szobán.

Fény se gyúl a szürkületben,
Künn csaholnak az ebek,
Összeomlik minden árnyék
És az óra csak ketyeg.

Ketyeg erre, ketyeg arra,
Multat, jövőt összefon.
Félig ébren, félig alva
Hallgatom, csak hallgatom.

S mintha még a szánban ülnék
S csengne még a csengetyű...
Ah, de ez csak képzelődés, —
Lelkem fáradt, együgyű.

Zord, sívár bús csönd köröttem
S majd hogy meg nem dermedek.
Hortyog már a posta-mester
S már az óra sem ketyeg.

Fordította: Telekes Béla.

Beszélgetésem egy kísértettel az a-b-c eredetéről.

Irtá: Anatole France.

Irtam, már régóta irtam az éjszaka esendjében. Asztalomra veté a lámpa világosságát s ernyője homályába burkolta a könyveket, melyek emeletes sorban lepték el a dolgozó szobám négy falát. A haldokló zsarátnok hamuba hintette utolsó rubint sugarát és fanyar dohányfüst sűrítette a levegőt; előttem, hamúrakásról pici edényben, az utolsó eageratta eregette a magasba finom kék füstjét. A szoba sötétsége pedig titokzatos vala, mert homályosan ott érezte az ember a sok szunnyadó könyv lelkét. Ujjaim közt a tollam is elbóbiskolt és nagyon régi dolgokon járt az eszem, midőn a cigarettám füstjéből, mint valami varázsfű gőzéből, különös alak lépett elibém. Göndör volt a haja, nagy és ragyogó a szeme, horgos az orra, vastag az ajka, fekete az assyr módra rendezett szakállá, világos bronzé az arca színe, furfang és kegyetlenség bélyege az ábrázatán, zömök kötésű a termete és dús a ruházata: mindez olyan ázsiaira vallott, akit a hellének barbárnak neveztek. Hal fejéhez hasonló, csillagokkal meghintett főveget viselt. Bibor ruháját himzett állat-alakok tarkították, félkezében evezőt fogott, másokban viasz táblácskákat. Látásán nem éreztem zavart, hiszen fölötte természetes, ha kísértetek jelennek meg könyvtárban. Hol mutatkozzanak a holtak árnyai, hanemha az emléküket megőriző jelek közepette? Székkel kínáltam az idegent. Nem fogadta el.

— Hagyja el — így szólt hozzám — és kérem tegyen úgy, mintha itt se lennék. Azért jöttem, hogy megnézzem, miket ír erre a hitvány papirosra. Nekem ez tetszik; ám nem mintha azokkal az eszmékkel törődném, melyeket kifejez. Csak a betűk érdekelnek nagyon, melyeket rajzol. Noha huszonnyolc százados használat nagyon megváltoztatta, a tolla nyomát jelző betűk még sem ismeretlenek előttem.

Megismertem ezt a B-t, melyet az én időmben b e t h-nek, azaz háznak neveztek; nini az L, amelyet l a m e d-nek hívtunk, mivel tövis szabású volt, ez a G, ami g i m e l-ünk a tevé nyakából ered és az A, ami a l e p h-ünkből, ez meg az ökörfőből. Ez a D épp olyan hüen jelképezné a sivatag homokjában felütött sábornak háromszögletű b e j á r a t á t, mint ami d a l e t h-ünk, amelynek nemzettje, ha ez a hajló vonás nem gömbölyítette volna meg a régi és vándorló élet eme jelének körvonalait. Megváltoztatták a d a l e t h-et csak úgy, mint abcém többi betűit. De én nem gáncoskodom, mert a rövidség kedvéért történt ez. Az időnek nagy az értéke; az időnek:

azaz az aranypornak, az elefáncsontnak, a structollnak. Az élet rövid. Hogy boldogságban és tisztességben élhessük öreg napjainkat, vagyon kell; és ehhez idővesztegetés nélkül kereskedni és hajózni.

— Uram! — mondhatom én, — külsejéről és beszédéről öreg feniciainak gondolom.

— Kadmusz vagyok, Kadmusz szelleme! — felelte kurtán.

— Így hát — válaszoltam — tulajdonképen Ön nincs is. Ön mondai és jelképes valami. Mert lehetetlen mindannak hitelt adni, mit a görögök Önről mondtak. Azt regélik, hogy Ares forrásánál tűzokádó sárkányt ölt meg és kiszaggatva elvetette a szörnyeteg fogait, amelyek a földben emberekké fejlődtek. Mindez rege és Ön maga is uram, mesés.

— Hogy így enné lettem az idők folyamán, meglehet és hogy azok a nagy gyermekek, akiket görögöknek nevez, mesékkal elegyítették emlékezetemet, meghiszem, noha előttem tökéletesen közömbös. Sohasem törődtem azzal, hogy mit gondolnak rólam halálom után; félelmeim és reményeim nem mentek túl ezen az életen, melyet a földön élvez az ember és még ma sem ismerek másikat kivüle. Mert nem élet, ha az ember mint testetlen árnyék uszkál a könyvtárak porában és megjelenik Renan Ernest-nek vagy Berger Philipp-nek. És ez a kísértet-sors nagyon szomorú nekem, mert míg éltem, életem tevékeny és tartalmas volt. Sohasem leltem mulatságot abban, hogy a beotiai mezőkön kigyó-fogakat vessek el, ha csak e fogak nem az a gyűlölet és irigység volt, amely gazdagságom és hatalmam láttára a pásztorok lelkében megszületett. Amíg éltem, mindig hajóztam. Fekete hajómmal, melynek orrában a vörös és rettenetes törpe, kincseim őrzője lakott, aki figyelte az ég tengerén meg-megcsillanó bárkájában ringó Kabirokat, vezetőmül azt az álló csillagot választva, melyet a hellenek rólam a Feniciainak neveztek el, végigszántottam az összes tengereket, kikötöttem minden parton; voltam Kolchisban aranyért, Kalyboknál acélért, Ofirban gyöngyért, Fatesseben ezüstért. Beticából hoztam vasat, ólmot, bőrszönyt, mézet, viaszt és szurkot és eljutva a világ végére és keresztültörve az oceán sűrű ködét, elértem a bretonok sötét szigetére; de belőregeedtem és őszültem ebbe és dúsan megrakodva cinkkel, melyet a helleneknek, egyiptomiaknak, itáloknak aranyon adtam el, jöttem haza. A Földközi tenger csak tó volt nekem ekkor. Elhagyott partjain százával alapítottam rakodó helyeket és a hirhedt Thébé sem volt egyéb, mint várforma arany raktár. Görögországban vad embereket találtam, kiknek szarvas agancs és csiszolt kő volt a fegyverük. En adtam nekik a bronzot és tanítottam őket mesterségre — művészetre egyaránt.

Tekintetéből és szavából bántó hidegség érzett ki és én barátságatlanul válaszoltam:

— Valóban, ön tevékeny és értelmes kereskedő volt; de nem volt éppen nagyon lelkiismeretes és alkalomadtán valósággal kalóz módra viselkedett. Ha Görögországban vagy a szigeteken kikötött, a parton kirakta cifra holmiját, dús szöveteit és ha a partvidék leányai szülőik tudtán kívül, legyőzhetetlen ingertől hajtva eljöttek,

hogy lássák, amit annyira kívántak, legényei megragadták e hiába jajveszékkelő szüzeket és a remegőket megkötözve, a hajó gyomrába vitték le, ahol a vörös törpe ügyelt rájuk. Nem így rabolta el Ön és hozzátartozói a fiatal Iot, Inachos király leányát, akit Egyiptomban eladtak?

— Meglehet. Ez az Inachos király valami apró vad törzsnek volt a feje. Leánya fehér volt és az arca finom vonású és tiszta. Vad és művelt emberek között minden időben egyforma volt a viszony.

— Ez igaz; de mióta a világ áll, úgy sem raboltak még, mint az Ön feneciai emberei. Nem átallották ellopni a síremlékeket és feltörni az egyiptomi sírboltokat, csak hogy fölékesíthessék saját temetkező helyeiket.

— De uram, illelhetni-e jóhiszeműleg ilyen gánecokkal egy igen régi korbéli embert, akit már Sofoklesz is így hitt: az őskori Kadmusz? Alig öt perce beszélgetünk e dolgozó szobában és már is elfelejti, hogy én huszonnyolc századdal idősebb vagyok önnél. Lássá meg, kedves uram, én bennem az öreg kananitát, akinek nincs miért az orra alá dörzsölni holmi koporsókat, avagy Görögországból és Egyiptomból elrabolt vad leányokat. Csodálja inkább erős elmémet és szép mesterségemet. Már beszéltem tengeri útjaimról. Szólhatnék karavánjaimról is, amelyek Jemenből tömjént és myrrhát hoztak, Harranból drágakövet és fűszerszámokat, Etiopiából elefántcsontot és ébenfát. De tevékenységem egyébre is kiterjedt, nemcsak csere-berére és üzérkedésre. Ügyes kézműves voltam, amikor körülöttem mindenki barbár volt. Ércöntő, festő, üveges, aranyműves tellett belőlem és amit úgy tűzzel készítettem, oly csodálatos volt, hogy boszorkányságnak tartották. Nézze meg a faragtam kelyheket és csodálkozzék az öreg kanáni ékszerész finom izlésén. A föld művelésében is rászolgáltam a csodálatra. A Libanon és tenger közé ékelt keskeny földszalagot gyönyörű kertté varázsoltam. Még megvannak a vízmedencék, az én kezem művei. Az Ön mesterei közül mondotta valaki: «Csak a kanáni ember tudott örökké tartó szőlőpréseket építeni.» Ismerje meg jobban az öreg Kadmuszt. Én vezettem be a Földközi-tenger mentének valamennyi népét a kőkorszakból a bronzkorszakba. Én tanítottam dicsért görögjeiket a művészetekre. Buzáért, borért és állatbőrökért, melyekkel hozzám jöttek, csokolózó galambokkal ékes kelyheket és agyag szobrocskákat adtam nekik, amiket azután kedvükre átformáltak. És mindezek felül az ábcét kapták tőlem, amely nélkül nem tudták volna sem szabatosan kifejezni, sem megőrizni annyira megesodált gondolataikat. Ime, ezt vitte végbe a vén Kadmusz. De nem azért, mintha az emberek nemzetségét szerette vagy hívságos dicsőségre áhítozott volna, hanem mivel szerette a pénzt és a közeli, biztos, kézzel is megfogható nyereséget. Azért tette, hogy meggazdagodjék, hogy ha majd megöregszik, ezüstasztal mellett aranyserlegből ihassa a bort, amíg körülötte fehér asszonyok buja táncot járnak és hárfával zenélnek. Mert az öreg Kadmusz nem hisz az erényben, nem a jóságban; tudja, hogy az emberek gonoszak és az istenek, mivel

nagyobb a hatalmuk, még gonoszabbak; fél tőlük és véres áldozatokkal engeszteli őket. Nem szereti az isteneket, önmagán kívül senkit sem szeret. Olyannak mondom magam, amilyen vagyok. De gondolja meg: ha nem keresem vala az érzékek durva gyönyörűségét, nem dolgoztam volna a gazdagságomért, nem találtam volna föl a még ma is gyönyörködtető és hasznos művészeteket. És azután, önnek, kedves uram, aki elegendő ész híjában kereskedő nem lehetett és íróvá lett s görög módra iratokat készít, istenként kellene tisztelnie engem, akitől az abc származik. Mert én találtam föl. Megbíthati, hogy csak ügyvitelem könnyítésére alkottam meg és egyáltalán nem gondoltam arra, milyen hasznát veszik majd valamikor az irástudó népek. Szükségem volt olyan rendszerre, melylyel gyorsan és egyszerűen jegyezhetek. Szívesen vettem volna kölesön szomszédaimtól, mivel szokásom volt, hogy valami nekem való, elvettem tőlük. Nem kérkedem eredetiséggel; nyelvem a sémitáké, faragott képeimet hol babyloniaktól, hol egyiptomiaktól vettem. Ha valami jófajta írás akadt volna kezem ügyébe, nem fogtam volna munkába erőimet, hogy újat találjak föl. De sem azoknak a népeknek ékírása, akiket Önök, anélkül, hogy ismernék őket, hittitáknak neveznek, sem az egyiptomi szent rovás nem felelt meg szükségleteimnek. Hosszadalmas és lassú írások voltak ezek, arra valók, hogy ellepjék a templomok és sírok falazatát s nemhogy a kereskedő tábláján szorongjanak. Még rövidített és hajlékonyabbá tett képében, ahogy az egyiptomi írók használták is, megvolt az eredeti formának nehézsége, kuszáltsága és határozatlansága. A rendszer volt rossz. Az ékírás, ha egyszerűsítették is, rettenetes zavaros ékírás maradt. Ön tudja, miképen keverték össze az egyiptomiak tökéletesített ékírásukban az eszméket képviselő jeleket a hangokat képviselőkkel. A szellem hirtelen megvilágosítása volt, hogy e számtalan jelből kiragadtam huszonkettőt és az abc huszonkét betűjét csináltam belőlük. A betű egyetlen hang képét viselő jel és mivel összekapcsolásra gyors és készséges, megvolt a hangzások hű festésének eszköze. Nem volt ez egyszerű?

— Az volt, sőt tán nagyszerűbb, semhogy Ön gondolja. E megbecsülhetetlen jelenért Önnek vagyunk adósai. Mert abc nélkül nem lehet feljegyezni a beszédet, nincs stílus, nincs finom gondolat, nincs elvonás, nincs szálfinom bölcselkedés. Ép oly kevésbé tudom elgondolni, hogy Pascal ékírással rójja a *Provincialest*, mint azt, hogy az olymoszi Zeust valami varga faragta. A kereskedő számadásainak megőrzésére találták föl; de a feníciai abc az egész világon a gondolat tökéletes és szükséges műszere lett és átalakulásainak története hozzáfűződik az emberi szellem fejlődéséhez. Talál-mánya nagyon szép és értékes, noha még tökéletlen; mert ön nem gondolt a magánhangzókra; ezek a szellemes görögöknek találmanyai, akiknek az volt a rendeltetésük, hogy mindent tökéletesítsenek.

— Megvallom, megvolt a rossz szokásom, hogy összecseréltem és zavartam a magánhangzókat. Talán már észre is vette az est folyamán, hogy a vén Kadmusz el-elnyeli a hangokat.

— Megbocsátom neki ezt, meg az Io elrablását, mivel a szűz apja Inachos, kinek jogarát hegyes kovakővel szarvas-agancsból faragták ki, csak a vad törzsnek volt a feje; megbocsátom neki, hogy megismertette a szegény és erényes beociabéliekkel a bacchusnők fékevesztett táncait, mindent megbocsátok neki, mivel ő adta Görögországnak és a világnak a legértékesebb talizmánt, a feníciai abc huszonkét betűjét. E huszonkét betűből származott a mindenség valamennyi abcje.

Nincsen olyan gondolat a földön, melyet meg ne ragadnának és őriznének. Isteni Kadmusz, az Ön abcjéből eredt a görög és itáliai, amelyek az európai írást nemzették. Az Ön abcje termékenyítette meg a semita írást, a hébert és arameuszt, épúgy, mint a szírt és arabot. Ugyanez a feníciai abc nemzője a hymiarita és etiopiainak, valamint valamennyi középázsiaiának, a zendnek és pehloinek, sőt még az indiainak is, amelyik meg a devanagárinak és déli Azsia valamennyi abcjenek volt apja. Mely szerencse a világraszóló siker! E pillanatban az egész földkerekségen nincsen egyetlen írás sem, melynek nem a kadmuszi az őse. Valaki egyetlen szót leír, az öreg kanáni kalmároknak adósa. Elgondolva ezt, a legnagyobb tisztelettel telek el az én urammal, Kadmuszszal szemben és nem tudom, miként háláljam meg a kegyességét, hogy az éjszaka kurta óráját az én dolgozó-szobámban töltötte el, Bál Kadmusz, az abc föltalálója.

— Jó ember, tompítsa lelkesedését. Meg vagyok elégedve kis találmányommal, de látogatásomon nincs miért büszkélkedni. Halálos unalom gyötör, mióta, hitvány árnylétemre nem kereskedhetem sem cinkkel, sem aranyporral, sem elefántesonttal és mióta a földön, ahol Stanley úr messziről a nyomdokomba lépett, arra kényszerülök, hogy időnként egy-egy tudóssal vagy kíváncsival beszélgessek, akik éppen érdeklődnek irántam. De úgy rémlik, hallom a kakas szavát: Isten vele, iparkodjék meggazdagodni, nincs más jó a világon, mint a gazdagság és hatalom.

Szólt és eltűnt. A tűz kialudt, megcsipett az éjszakai hideg és nagyon fájt a fejem.

Gyermekkori emlékeim.

Irta: Gárdonyi Géza.

Marcsa.

A másik cselédünk Marcsa volt, egy kis sovány fakó leány. Mindene fakó volt: az arca, a haja, a szeme, még a ruhája is a sok mosástól elvesztette a színét.

Marcsa dajka volt nálunk, csöndes álmodozó leány. A legkisebb öcsém az ő ölében volt legnyugodtabb.

Az öcsém keresztapja (Ábel Mihály) egyszer ajándékot küldött nekünk: az öcsémnek ólommadarakat, amelyek olyanformán voltak készítve, mint az ólom katonák; nekem meg festéket küldött és rajzintákat.

Az ólommadarak lassankint elkallódtak, kinek a lába törött le, kinek a feje. A festékeim is elvesztek.

A következő nyáron hazament a Marcsa, nem tudom mi okból. Talán beteg volt. Egyszer aztán az anyám engem küldött el érte.

A temető közelében laktak. Marcsa nem volt otthon. Az anyja behítt a szobába, és azt mondta, hogy várjam meg a Marcsát, aztán együtt menjünk haza.

S hogy ne unatkozzam, levett egy kis lapos gyékény kosarat a mestergerendáról. A kosárban fonál, viasz és házi szerszámok között egy szétdült fűzött könyv volt: Rontó Pál története, Gvadányitól, a régi első kiadás.

A kezembe nyomta s kiment a szobából.

És én olvastam Rontó Pált.

Odáig olvastam, mikor Pali bejut a zsidó szobájába, s ki akarván menni, megszorúl az ablakrácsban.

Ezt nagyon megszerettem, s hogy így fölemeltem a fejemet, az ablakra pillantottam.

Mit látok ottan? Az ablak deszkáján ott hevert a mi sok elveszett ólommadarunk, a festékem, a ceruzám, az anyám gyűszűje és más efféle apróságaink.

Alig vártam, hogy haza érjek. Otthon elsusogtam az anyámnak, hogy a Marcsa micsoda tolvaj.

Anyám hallgatott egy darabig, aztán azt mondta:

— Ne vesd neki szemére. Jól tud bánni a kis gyerekekkel.

A festékek.

Még külön is fel kell jegyeznem Ábel keresztapánk ajándékát. Az említett festékeken kívül egy képeskönyvet is küldött, amelynek címe volt:

Körút az állatkertben.

Ezt a könyvet sokszor átolvastam, de mély hatást nem tett reám.

Jobban tetszettek a festékek s különösen a festékek mellé helyezett matt üveglap s néhány rajzminta.

Az üveglapon átlátszottak a képek s ceruzával utána lehetett vonni mindent. Csakhamar rajzoltam papirosra is és kifestettem vastagon.

Legjobban ibolyát szerettem festeni. Nem is annyira ibolya volt az, mint inkább a flokszvirághoz hasonlított, de nekem azért mégis ibolya volt.

A kék és zöld festék gyorsan fogyott az ibolyákban s egyszer csak egészen elfogyott. Másszínű festékekkel alig játszottam.

Ez volt az én rajzoló tudományom alapja és összes iskolája.

Az üveg már néhány nap mulva eltörött s a festékek is elkallódtak, de én tovább rajzoltam az emberfejeket s az iskolákban később közkedvelt torzképrajzoló voltam.

Inas-szabadítás.

A Kajla-malomban inast szabadítottak. Anyám a molnárnéval jó viszonyban volt, hát őt is meghívták. Én mentem el vele.

A molnár szobájában már akkor ott voltak a fiú szülei, keresztzülei, a Csákó-malmi molnárok és még egy harmadik malom molnárai.

A fiú fel volt öltözve ünnepiesen, a szokásos világos szürke magyar molnári ruhába, s mondhatom, hogy ostobább és meghatottabb arcot nem láttam.

De lehetett is szegény nagy zavarban. Az ő tiszteletére ünnepelt a malom, de a komoly dikciók végén mindig csúfot tettek belőle.

Először is nem volt szabad addig az asztalhoz ülnie, míg legénynyé nem nyilvánítják. A harmadik tál ételnél fel is állt a legöregebb molnár, s beszédet mondott, hogy milyen nagy jelentőségű ez a nap.

A fiú hallgatta áhítattal. A beszéd végén poharat adtak a kezébe, s egy molnár úgy igazított a székén, mintha helyet csinálna az asztalnál a fiúnak, egy legény meg üres széket igazított oda.

A fiú ezt nem magyarázhatta másra, mint hogy neki most már az asztalhoz kell ülnie.

Hát amint leülne szegény, a legény elveszi a széket, a szegény inas leül a földre, csakúgy koppan.

— Jegyezd meg, — szól a szabadító mester, — hogy addig ne ülj asztalhoz, míg azt nem mondják: tessék, ülj ide.

Aztán valami hengereket hoztak be, s azokra fektették először háttal, aztán hassal. Akkor aztán minden legény vágott rá egyet a pálcával, — bizonyosan, hogy eszébe jusson a szabadulás napja.

Erre a szabadító mester elővett egy papiros forintot a tárcájából, s letette maga elé.

— Most már legény vagy fiam, — mondotta ünnepies hangon, — s aki neked mégegyszer azt meri mondani, hogy : te, így vágd pofon.

Azzal úgy pofon vágta szegény gyereket, hogy szinte csattant.

Akkor aztán a mester neki adta a forintot, az asztalhoz ültették, s a fiú arca sűgárzott a boldogságtól.

Folytatjuk.

ÚJ KÖLTŐK.

Aristide Bruant:

Temetés.

Szitált az eső. Es a szürkességben
Az ég nem látszott, csak a sűrű köd.
Páris fölött a levegő megizzadt
S a verejték a földre csöpögött.

Valami fújdogált . . . ki tudja honnan?
Nem szellő volt az, nem vihar szele,
Hanem a gallér s nyak közé becsúszott
S az ing alatt majd megfagyunk bele.

Mentünk előre némán és a ködben
Rosszkedvű néppel volt teli az út,
Mi a halottas szekeret követtük,
Temetni vittünk egy derék fiút.

Nagy isten, óh hogy borzongott a hátunk
A temetőig jó időbe telt
És megfagyott a velő csontjainkban
S minden rheumát s bronchitist lehet.

A levegőben nem volt egy veréb se,
Nem láttunk egy galambot, egy rigót . . .
S a víz a nagy kő oldalán lecsorgott
És ez a nagy kő — az ő sírja volt.

Kit szeptemberben még kacagni láttam,
Szegényre most sóhajtva gondolok:
Nagy ég, ma éjjel, hogy fog dideregni!
Télen meghalni szomorú dolog.

Mindig szerettem a sugárzó napfényt,
Amely ragyogva, mosolyogva kel,
Ne is érjen hát az a nyomorúság,
Hogy bús, ködös napon pusztuljak el.

Valamikor, ha úgy ismertük egymást,
Hogy nóta járta s csengett a pohár —
Mikor temetnek, jól esik szívünknek
A temetéshez egy kis napsugár!

Fordította: Heltai Jenő.

A sárga szocialdemokrácia.

Irta: Yartin.

Ős Peking vörös falai előtt megjelentek a j a n g - k v e - c é k, az európai fehér ördögök s mikor leszállt az alkony, lődözni kezdték a nagy kaput, s ami a közelében esik: az ég és föld templomát, a földművelés bazilikáját s a többi sanctuariumot. Magasra csapott a láng, sárgás-fekete füst terjengett a város fölött s a szikrákkal terhes fojtó elemben megriadva kóvályogtak az ősi hajlékaikból kipörkölt istenek. Míg Waldersee katonái rést lőttek a délkeleti bástyákon, azalatt az éjszaki kapun elmenekült az udvar. C z u - H s z i, az özvegy császárné, a mennyei birodalom legszellemesebb banyája és K v a n g - s z ü (vagy hogy hívják) a császár, a bogdo-khan.

Míg a birodalom sarkai ropogtak s tűznyelvek fenyegették a fővárost, a sárga faj szemefényét, a föld gyönyörűségét, azalatt mandsu lovasok száguldoztak a láthatár szélén s fekete alakjuk misztikusan vágódott bele az alkonyati égbe, mint megannyi rohanó kisérteté. Mentek, mint a fergeteg, hogy megvigyék hírét a szörnyű katakeizmának a kínai falhoz, a Gobi televényére s a Nagy Csatornához. Es fuldokló lélekzettel mondták el, hogy mi történt, hogy hontalan a császár, hontalanok az istenek s az idegen ördögök ágyúi dübörögve vonulnak föl a bogdo-khan elhagyatott székhelye, a «sárga város» ellen. A Csungok, Csangok, Csengek (és Csingek) csaholva sűrögték körül a hióbpóstát s szájátva hallgatták a rettenetést, a hihetlent. Szegény Csungok és a többi csengő nevű kinézerek rosszul hitték, ha hitték, hogy vége a kínai világnak. Ime, a császár visszatért, Czu-Hszi ismét benne ül a hatalomban, sőt fotografálásal egybekötött luncheonre hívja meg az európai ördögök követinek feleségeit. Mert nem az európai ágyuk döreje rázkódtatta meg a mennyei birodalom alapjait s nem erőszak kergetheti ki Kina isteneit ősi hajlékaikból...

Itt ülök a csöndes éjszakában s egy német lapban azt olvasom, hogy Leng-Kai-Kiu kínai tudós, aki kínai nyelven szocialista lapot szerkeszt, melynek harmincezer előfizetője van, legutóbb Marx Károlynak, a nagy szocialista írónak, «Das Kapital» című művét lefordította kínai nyelvre. Letettem a lapot, mert nem bírtam olvasni tovább. E jelentéktelen hirre elfutott a borzongás, mintha éreztem

volna, hogy ezer és ezer kilométernyire tőlünk egy világ omlik össze. Lehet, hogy ez túlságos szenzitivizmus, lehet, hogy fantazmagóriával való hajlandóság, melynek a nagy messzeség ad tápot, de lehet az is, hogy a jövő megcsufolja a legvérmesebb fantáziát is s Kinában oly dolgok történnek pár évtized múlva, minőket most el sem mérünk képzelni.

A kínai világ három ezer esztendő óta meg van merevedve. Kong-fu-tsze és sok kommentátora megrögzítette a hitet, a morált, az államkormányzás minden legkisebb részletét, a tudományt, a társadalmi szervezetet, a modort, az illemszabályokat, a ruhát s talán még a copfnak a hosszúságát is. Megmerevedett a nyelv, az írás s megkérgesedtek az agysejtek, melyek mintha örök időkre innerválódtak volna megdönthetetlen nézetekkel és fölfogásokkal.

De van egy rés abban a rengeteg közületben, mit mennyei birodalomnak neveznek: a materiális tevékenység függetlensége. Erre Kong-fu-tsze, Lao-tsze s a többi bölcs figyelme nem terjed ki. Az ipar és kereskedelem, nem különben az emberi foglalkozás minden ága, amennyiben nem szellemi tevékenységre vonatkozott, a merev korlátokon belül akadálytalanul fejlődhetett és virulhatott, ha mindjárt ősi primitív szerszámok segítségével is.

Ezen a résen nem haladhat be az európai szellem a maga teljesen ellentétes fölfogásával, mert a kínai lenézi; nem hatolhat be a tudomány és művészet, mert a kínai ezt kicsinynek tartja a magáéhoz képest, de behatol a szocialdemokrácia, behatol egy-egy fénysugár, hogy derengésre keltse az évezredes sötétséget.

A nyugoti psyche termékei tehát nem ejthetnék rabul soha a kínaiak szellemi életét, de megejtik az anyagi érdekeiket. Ez a rendkívül merev faj visszautasítja a Nyugatnak azt a vivmányát, melyet fölvilágosodásnak nevezünk, de ez a rendkívül praktikus faj megérti és befogadja azt, amit előnyösen fölhasználhat a maga anyagi érdekei szempontjából. Befogadja s gyors, praktikus fölfogásánál fogva magáévá teszi, fölszívja a vérébe.

Mi, a fantáziának emberei és nem szakértő emberek, nem értünk ahhoz, hogy előre megállapítsuk, milyen lesz a kínai szocialdemokráciának a rideg lényege. Hagyjuk ezt a sanyarú tudósokra, akik — ha Kína ipari, gazdasági és munkásviszonyait ismerik — nagyjából és körülbelül talán már most el tudnák képzelni, hogy milyen lesz az. Mi csak sejtjük, hogy ez a «métely» legelőször a nagy tengerparti városok gyáraiban, Shanghai, Kankan és Tiencin usinejeibe

veszi be magát, hol európai tanítók vezetése alatt ezernyi ezer kínai dolgozik. Lehet, hogy a kikötő-munkások, a kulik lesznek az első szociáldemokraták, már csak azért is, mert az európaiakkal való érintkezés, a közlekedés könnyűsége s a nyugati civilizációval való érintkezés folytán ezek a legfogékonyabbak. Lehet az is, hogy a nagy porcellán-, bronzkészítő műhelyek, a nagy selyemtenyészdek és teaültetvények munkásainak a lelkében sarjadzanak ki legelőször a szociáldemokrácia igéi, ha akadnak agitátorok. És végre lehet az is, hogy az európai és amerikai szociáldemokrácia idealistái és fanatikusan önzetlen apostolai jelennek meg a kínai nagy kikötővárosokban, hogy a kínai kereskedősegédek, raktári munkások, kézművesek és iparosok közt híveket szerezzenek a jövő társadalmi rendnek s megtanítsák őket a munkások legnagyobb védelmére, a szervezkedésre.

Talán nem is sikerül kezdetben, a processzus megfordított rendjénél fogva. Európában előbb van nagy tőke, előbb vannak nagy gyárak s előbb van — ennek következtében — munkás-proletárság s aztán következik csak a kizsákmányoltak szervezkedése a kizsákmányolók ellen ; még Kína előbb ismerkedik meg a nyugati szociáldemokrácia elveivel s csak ezután lesz oly anyaga, modern értelemben vett munkásosztálya ; és tere : a tőke és munka közt való harc mezeje, melyek a szociáldemokrácia föltételei.

Nem tudjuk. Erre feleljenek meg a szociológok és nemzetgazdák. Mi csak azt látjuk, hogy a «métely» már Kinát is fenyegeti s Leng-Kai-Kiu neve valamikor érc táblára lesz írva a kínai szociáldemokrácia pantheonjában. Mi csak annyit sejtünk, hogy ott a szocializmus speciális kínai termék lesz, kezdetben nagyon magára hagyatva, önálló irányban fejlődve, mert Kína még sokára lesz oly élénk kontaktusban a többi világgal, hogy az ottani szociáldemokrácia szerves része legyen a nagy nemzetközi szervezetnek. Mi csak annyit sejtünk — ha már benne vagyunk — hogy az új tanrettenetes kavarodást fog támasztani az új eszmékre esküvő kínaiak és az ósdi törvényhozás, a modern törekvések és a háromszázezer éves megrögzött intézmények közt.

Szóval a dolognak csak színes oldalát látjuk s miután megnyitottuk érzelmeink árját, melyet ez az új esemény keltett bennünk s meglepetéssel és bámulattal adózván Leng-Kai-Kiunak, le is tehetnénk a tollat, mert nem lévén szakemberek, a lényeg részletezése helyett túlságosan a fantázia mezejére tévednénk s hozsánával fogadnók Leng-Kai-Kiut, a kínai szociáldemokrácia holt bizo-

nyos megteremtőjét. Nem kell azonban nagyon élénk fantázia annak kiszínezéséhez, hogy ez a rettenetes akció, mely tiz millió számra gyűjtheti zászlai alá Kinának praktikus dolgok s az anyagi lét kérdései iránt rendkívül fogékony munkásait és a rabszolgánál is szánalmasabb helyzetben lévő kulijait, rettenetes ellenakciót fog támasztani, kartellekbe fogja egyesíteni a munkaadókat, a nagy ipari műhelyek tulajdonosait, a földbirtokosokat, a rizs-, selyem-, és teakirályokat. S ha harc léssen a két tábor közt, az borzalmasabb léssen Kinában, mint bárhol a világon, már csak kiterjedésénél fogva is, mert egy rengeteg ősi s rengetegül megmerevedett világnak az átalakulását fogja jelenteni.

És mi lesz a végeredmény? Ha az emberi coallició fölött örökdő Istenek azt akarják, hogy a szociáldemokrácia meghatározatlan idő múlva Kinában győzelmet arasson, akkor ott lesz legszebb, legáldásosabb győzelme, mert teljesen új világ fog keletkezni a nyomán. Nem hittérítők és dogmák fogják megtéríteni a kínai világot, hanem az emberi méltóság kánonai és a földi fölvilágosodás dogmái a nyugati társadalmi tudományok missionáriusai által akár in persona, akár a nyugati szellem nyomtatott termékei révén.

Es talán nem messze van az az idő, mikor elkövetkezik a kínai Istenek alkonya, rombadőlnek templomaik, szétmállanak megörögzött intézmények, fejük tetejére állanak ősi társadalmi viszonyok, kiszáradnak a kínai agyakból háromezer éves nézetek és felfogások, a négykőrmű sárkánynyal együtt hazátlanná válik az ősi vallás a nagy katoklizma romjain, mely maga alá temeti a kínai nyájszellemet, megszületik az egyéni öntudat s az emberi méltóság.

Amde akkor, ha megkezdődik a reneszánsza a sárga fajnak, ha mohón magáévá teszi a civilizáció összes vívmányait, ha az összeszorított rettentő tömeg széttöri évezredes korlátait, melyek közt már alig fér meg; s ha a megszakadt gátakon hömpölygő áradatokban ront neki a világnak, — mi lesz akkor Ázsiából, mi lesz a világból? Nem szorítja-e vissza az európai civilizációt, s nem veszi-e föl az egész világgal a harcot az új faktor, a sárga faj?

Kinát erre talán képessé fogja tenni a szociáldemokrácia. És a sárga szociáldemokráciának Leng-Kai-Kiu az első apostola, ki talán maga sem sejti, hogy mekkora lavinát indít meg.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

24.

A félhomályban előre hajolt. Magához vont és nevetett a szemembe.

Olyan ijesztően szép volt e percben, hogy megrémültem, sikoltani szerettem volna. A szemei valami különös kifejezéssel tapadtak rám. Nem volt abban semmi a férfi vágyából, rejtett indulatok titkos tüze helyett, valami sajátos, nem földi, rejtelmes fény lángolt benne. Szinte fagyasztott. A homlokába simuló fekete haja mintha egy sötét, titokzatos folt lett volna. Megfeketedett vér. A fehér arca mintegy egyre kisebbedett volna. Ellenben a szemei nőttek, nagyobbodtak, babonás erővel csillogtak felém. S az ajka piroslott és tüzelt, szinte égette az arcom.

Mereven néztem rá és szerettem volna kezeimet kiszabadítani.

— Engedjen, engedjen! — kértem.

— Miért?

— Félek. El akarok menni. Világosságot akarok.

Küzdöttem vele, de úgy, hogy nem tudtam levenni róla a szemem. Úgy éreztem, meg kell halnom, ha el nem futatok. És nem engedett. A csuklóimat erősen fogta, úgy nézett.

— Bocsásson el!

Egy szót sem szólt. Nem mozdult, csak nézett.

Egyszerre úgy éreztem, hogy a homlokomon fagyos verejték üt ki.

Mindjobban reszkettem. S szívem erősen dobogott s ő csak nézett rám és én is néztem.

Majd valami bágyadtság lepett meg. Nem bírtam tartani a fejem. Összeestem. Elvesztettem az eszméletemet.

TIZENHATODIK ESTE.

Mikor újra fölébredtem: ott feküdtem a műterem pamlagán, halálos fáradtan és fáztam.

A lámpa égett. Ő mellettem ült a földön és szomorúan maga elé nézett. Ahogy megmozdultam: fölnézett, mosolygott.

— Nos, kis hiszterikus, fölébredt? Már azt hittem, hogy meghal. Arra vártam, azért nem hívtam orvost. De jó lett volna! Hanem egy alapos hidegvíz-kúra igazán ajánlatos. Még pedig minél előbb. Van itt valahol konyak?

Fölkelt és visszajött egy pohárka konyakkal.

— Nem kell — mondtam és utálattal háritottam el magamtól a kezét. — Nem kell. Nem akarok.

— Hát mi kell? Mit akarsz?

— Hogy szeressen engem. A magáé akarok lenni.

— Ugyan ne beszélj. Most? Rögtön? Nem méltóztatnál egy kicsit várni? Hanem a konyakot megiszod.

— Nem.

— Meg fogod inni.

— Nem akarom.

Megütött. Komolyan, erősen, úgy hogy fájt. Nem mertem ellenkezni. A számba töltötte az italt. Lenyeltem.

— Így. Most pedig lefekszel az ágyadba és jól betakaródsz. Nem mozdúlsz. Én itt leszek melletted. Ha valami kell: szólíts. A cseléd hozzon ennivalót. Neked elég lesz egy pohár tej, konyakkal, meg egy tojás. Én itt maradok nálad. A műteremben. Dolgozni fogok. Valamit fogok az éjszaka csinálni. Olyan valamit, ami után meg is halhatok. A főművem lesz ez. Te leszel. Te pedig légy csendben. Aludj. Semmi közöd az egészhez. Reggel aztán találkozunk. Pompás reggelit fogok készíteni a számodra. Én magam. De most menj a szobádba.

Ahogy fölálltam, nagyon szédültem. Átfogott, úgy vezetett be a hálósobámba.

— A leányt küldöm, hogy vetköztessen le. Szegény kis madaram, hiszen te beteg vagy.

Már az ágyban voltam, mikor hirtelen felemelte az ajtófüggönyt és benézett.

— Valamit akarok mondani, — szólt — valami igen különöset. Hallgasson ide. Szerelmes vagyok magába. Szerelmes, mint egy diák. Jó éjszakát!

A függöny visszaesett. Az ajtót becsukta. Mintha a kulcsot is ráfordította volna.

Fáradt voltam és fáztam. Szinte összevacogott a fogam. A pohár meleg tej jót tett.

Utána csakhamar elálmosodtam. Aztán el is aludtam.

Reggel hét óra körül ébredtem fel. Megfürödtem, megfésülködtem. Szinte el is felejtettem az este történeteket.

— Rendben van a műterem? — kérdeztem a leánytól.

— Igen. A nagyságos úr az imént jött vissza. Öt óra-
kor ment el. Addig folyton dolgozott. Most pedig meg-
parancsolta, hogy asztalt terítsek.

— Jó. Menjen.

Sietve öltözködtem. Egy kissé férfiasan szabott házi-
kabátkát vettem föl, gallérral, bodros nyakkendővel.

Mikor beléptem a műterembe, hangos üdvözléssel
fogadott.

— Jó reggelt, kis pajtás! Nos, vége a betegségnek és
egyéb testi nyomorúságnak? A szemei még bágyadtak kissé.
De ez semmi. Eleven és jószagú, mint a tavaszi föld. És
most lássunk a reggelihez. Asszonyom, ez az ön helye,
if you please, lássunk hozzá. Mert mindketten megszolgáltuk.

Az állvány felé mentem, hogy lássam, mit csinált az
éjszaka. A vászon a fal felé volt állítva, nem láthattam.

De ő utamat állta.

— Most még ne! — mondta. Majd reggeli után. Most
még nem bírná ki. De ha ebből a vörös borból ivott, lehet
beszélni a dolgról.

Leültünk egymással szembe. Ettünk. Én nagyon izga-
tott voltam a kép miatt. Úgyszólván nem is tudtam egy
helyben maradni.

— Ne mozogjon — intett ő. — Inkább egyék ebből
a mézből. Pompás. Az isten éltesse a kis méhikéket, akik
nekünk csinálták. Többet ér, mint egy tudományos essay,
elhiszi? Egy kis kétszersültet kérek.

Vidám volt, csevegett. Az arca kissé halványabb a
szokottnál, de alig látszott rajta, hogy fáradt. Az asztalon át
csókot dobott felém, udvarolt, bókokat mondott.

— Ejnye, de szép a kezed. Add ide. Meg akarom csókolni.
A szemed is szép. Majdnem olyan nagy, mint az enyém.
Nem is tudod, hogy hasonlítasz hozzám? Tudod mit, fess
le te engem. Leszek a modelled. Aktot állok, ha nem resteled.
De igen? Dehogy. Egy kissé meg leszel lepve velem, ha
látod, hogy én vagyok a tökéletes férfi. Nem a darabosból
való. Ahol az izmok elrontják a vonalak szépségét. Láttad
te a Lisippos Apoxyomenosát? Ott van a márványból
készült másolata a vatikáni gyűjteményben. Persze, nem
láttad. Ez egy athleta, de oly finom, mint egy fiatal leány.
Nohát, én olyan vagyok. Nem hiszed? Hiszen te szereted
a karcsúságot! Magad nem vagy karcsú. Olyan vagy, mint
egy görög istennő, aki még e mellett szeret lustálkodni.
Vigyázz, elhizol és akkor nem lesz beléd szerelmes senki.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Irtá: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

24.

Az orvos szó nélkül, gyors mozdulattal húzta fel szemöldökét és a vállát. Anna Mihajlovna ugyanezt a fintort ismételte, felsóhajtott és Pierre-hez lépett, különös előzékenységgel és nyájas szájalommal.

— Bizzék az Ő irgalmasságában, — mondá és helyet mutatott neki egy kis kanapén, hogy várja meg őt ott, maga pedig zajtalanul ahhoz az ajtóhoz lépett, amelyen mindeniknek a szeme csüggött és teljesen nesztelenül kinyitotta s betette maga után.

Pierre, aki mindenben vakon követte vezetőjét, a néki kijelölt divány felé tartott. Alig tűnt el Anna Mihajlovna, az ifjú észrevette, hogy a szobában minden szem őt szemléli és pedig inkább kíváncsian, mint szánakozva. Láta, mint súgnak össze, amint mutogatják őt egymásnak szemhunyorgatással. Olyan tisztelettel tüntették ki, amilyenben eddig nem volt része; egy egészen ismeretlen hölgy felállt és üléssel kínálta; az asszisztens felvette a földről Pierre leejtett keztyűjét; az orvosok udvariasan elhallgattak, amint Pierre elhaladt mellettük és félrehúzódtak, hogy útat adjanak neki. Pierre eleinte máshová akart ülni, hogy a figyelmes nőt ne fárassza; maga akarta felvenni a keztyűt és ki akarta kerülni az orvosokat, akik egyébként nem is álltak útjában; de egyszerre úgy érezte, mintha ez mind nem volna illendő, érezte, hogy ma éjjel valami borzasztó, mindenkire nézve fontos szerepe lesz és hogy ezért mindenkitől el kell fogadnia szolgálatokat. Szótlatlanul vette át a keztyűt az asszisztentstől, leült az asszony helyére, két hatalmas tenyerét egy egyiptomi figura naiv tartásában támasztva szimmetrikusan elhelyezett térdeire és megint csak arra gondolt, hogy mindennek így kell lennie, hogy ma este nem szabad a saját esze után mennie, — nehogy bakot lőjön, vagy valami kellemetlen dolgot kövessen el — hanem teljesen azok akaratát kell követnie, akik vezetik.

Alig ült így két percet, belépett Bazil herceg, pongyolájában, a kitűzött csillaggal, fenségesen, magasra emelt fejjel. Még kime-

rültebbnek látszott, mint délelőtt; szemei kitágultak, amint körültekintett a szobában és meglátta Pierre-t. Hozzásietett, megfogta a kezét (amit eddig meg nem tett) és szólt:

— Legyen erős, barátom. A gróf látni akarja Önt. Ez nagyon jó . . . — Menni akart, de Pierre szükségesnek tartotta, hogy megkérdezze:

— Hogyan érzi magát a . . . — Megakadt, mert nem tudta hogyan nevezze a grófot. Szégyelte apjának mondani.

— Megint egy gutaütést szenvedett félórával ezelőtt. Bátor-ság, barátom.

Pierre fogalmai annyira zavarosak voltak, hogy a «gutaütés» szónál valami testi ütésre gondolt. Egy darabig bámult a herceg arcába s csak később jutott eszébe, hogy gutaütésnek valami betegséget hívnak. A herceg távoztakor néhány szót szólt Lorrain-nek és lábujjhegyen tartott az ajtó felé. Minthogy nem igen bírt lábujjhegyen járni, furcsán támolygott egész testével. Utána a hercegnő, majd a lelkész és az egyház-szolga, a személyzet, mind elhagyták a fogadótermet azon az ajtón át. Úgy hallatszott a túlsó szobából, mintha valamit félretolnának s nemsokára megjelent az ajtóban Anna Mihajlovna sápadt arccal és megfogta Pierre kezét:

— Isten irgalma határtalan — mondá. — Mindjárt megkezdik az utolsó kenetet. Jöjjön.

Pierre belépett az ajtón a puha szőnyegen át és látta, hogy az asszisztens, meg az ismeretlen hölgy és még egynehányan mind utána jönnek, mintha most már nem is volna szükséges megkérdezniök, szabad-e a szobába belépni?

XX.

Pierre jól ismerte ezt a nagy, oszlopokkal és arkádokkal kétfelé osztott és persa szőnyegekkel borított szobát. A szobának az oszlopcsarnok mögötti része, hol egyfelől a selyemfüggönyös magas faágy, másfelől egy óriási fali állvány állt szentképekkel, erős vörös fényvel volt megvilágítva, mint a templomok az esti istentisztelet alkalmával. Az oltáriszektől csillogó állvány alatt egy hosszú nyugágy állott, és a nyugágyon, hófehér — nyilván az imént frissen áthuzott — párnákon feküdt a grófnak Pierre által annyira ismert méltóságos alakja, az oroszlánsörényre emlékeztető szürke hajzattal széles homloka fölött és szép, sárga-piros arcán a jellemző, jóságos redőkkel. Éppen a szentkép alatt feküdt. Vastag kezei a paplan fölött nyugodtak. Jobbkezének hüvelyk- és mutató-ujja között egy

viaszgyertya állott, amit az ágy feje mögül előre hajolva egy szolga tartott egyenesen. Az ágy előtt állottak a lelkészek, csillogó öltözékükben, rája omló hosszú hajjal, kezükben égő viaszgyertyával és csendben, ünnepélyesen végezték a szent szolgálatot. Mögöttük álltak a hercegnők, zsebkendőt tartva szemük fölé; élükön Katisa, gonosz, esökönyös arckifejezéssel, ki szemét le nem vette a szentképről, mintha átallaná másfelé nézni. Anna Mihajlovna, arcán jámbor bánattal és egy másik asszony, az ajtóban voltak. Bazil herceg az ágy közelében, az ajtó másik felén állt egy faragott bársonyszék mögött, melyet támlájával maga felé fordított, hogy rátámaszthassa égő gyertyát szorongató balkezét, míg jobbajával keresztet vetett, mindig ájtatosan felfelé tekintve, valahányszor a homlokához értette ujját. Arca megadást és az isteni akaratban való megnyugvást fejezett ki. Mintha mondani akarta volna: «Ti szegény emberek, kikfel nem birjátok fogni ezt az érzelmet!»

Mögötte álltak az asszisztens, az orvosok és a férficselédség. Mindnyájan hallgattak; csak az ima, meg az elfojtott, mélyhangú zsolozsmaének hangzott, a szünetek közben pedig lábcsozogás és mély sóhajok. Anna Mihajlovna egyszerre fontos ábrázattal, mint aki tudja mit csinál, végig ment a szobán és egy gyertyát nyomott Pierre kezébe. Ez meggyújtotta és szórakozottságában avval a kezével vetette a keresztet, amelyikkel a gyertyát fogta. A legfiatalabb, pirosarcú, pajkos hercegnő, Szófia, meglátta ezt. Elmosolyodott és eltakarta a kendővel egész arcát. Érezte, hogy nem állhatja nevetés nélkül ha ránéz, mégis, mintha valami kényszerítette volna, hogy felpillantson. Visszahúzódott az oszlopok mögé, nehogy kísértésbe jöjjön. Az imádság közepén egyszerre elhallgattak a papok. Valamit sügtak egymásnak; az öreg szolga pedig, aki a gróf kezét fogta, felemelkedett a helyéről és az asszonyok felé fordult. Anna Mihajlovna előrejött, a beteg fölé hajolt és ujjával odaintette Lorraint. A francia orvos, annak az embernek viselkedésével, aki idegen szokású és vallású létére felfogja és méltányolja mások szeretésének fontosságát, az oszlophoz támaszkodva várt az egész idő alatt s nem tartott gyertyát a kezében. A hívásra zajtalan léptekkel ment a beteghez, finom ujjai közé fogta annak szabad kezét, megtapogatta ütőerét és elgondolkozott. Valami folyadékot adott neki s egyszerre sürgölődés támadt körülötte; majd ismét helyére ment mindenki és az imádkozás újra megkezdődött.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Öregség.

XIII. Leo pápa elmúlt kilencvenhárom éves, mikor meghalt. Nagy kort ért, majdnem olyan nagyot, hogy legszélsőbb állomására jutott az emberi életnek és szép öregség jutott neki, szinte a legszebbje az öregségnek, már amennyiben az öregség szép lehet. És ebben van a bökkenő. Az évek számának növekedésével fogy az emberi ideál magassága és bármit mond is Cicero, aki akkor is megmaradt szónoknak, mikor bölcselkedésbe fogott és aki ennek megfelelően nagyon dicséri az öregséget, az igazság azok részén van, akik azt tartják, hogy míg minden más életkor magában szép és ami nem-szép van bennök, az csak hozzájuk tapadt járulék, addig az öregség lényegében a szép negációja és legfeljebb csak a mellékesen hozzájárult dolgok enyhítik ez eredendő hibáját.

A physiologusok régtől tudják, hogy így van; de hogy miért van így? — arra még nincs felelet. Magyarázat helyett itt valójában csak leírással szolgálnak; megfejtés helyett a jelenségek egymásra következtetésének elsorolásával. Hogy miért öregszik meg az ember, az épp oly titokzatos, mint hogy miért hal meg. Ahogy

nincs felelet az utóbbi kérdésre, úgy nincs a megöregedés elkövetkezésének okára nézve sem, sőt ma még inkább nincs, mint amennyire azelőtt nem volt, amikor még nem buvároltak oly mélyen az életfolyamatok titkaiban.

Paradoxon nélkül szólva: úgy tetszik, hogy a modern élettani elméletek csak még érthetlenebbé teszik a megöregedést, mint amilyenek azelőtt tetszett. Az anyag megmaradásának és az energia állandóságának törvénye eleve is mintha a mellett szólna, hogy az élő anyag örökkévalóságából az elővezetés ellen vonjunk következtetést és közelebb lépve a physiologia tan-tételeihez, még inkább ez a következtetés kínálkozik az elmének. Abból, hogy mint minden szervezet, úgy az emberi is, elemi organismusokból: sejtekből van összetéve, amelyek részleges életfolyamának eredője az ezekből összetett szervezet életfolyamata — nem találunk okot, amely megmagyarázza, miért van, hogy noha ezek a sejtek folyton kicserélődnek, a szervezet tíz-húsz évig állandó marad, hogy azután elcsenevészedjen? Még fogósabbá lesz a kérdés, ha elfogadjuk — aminthogy ma szinte általában el is fogadják — Weismann elméletét, mely

az átöröklés törvényét úgy formulázza, hogy vannak bizonyos sejtek — plasma germinativa — melyek változatlanul mennek át nemzedékről nemzedékre és ezekhez kötvék az átöröklött tulajdonságok. Ezek, hogy úgy mondjuk, örökkévaló sejtek, vagy legalább is a szervezetet túlélő sejtek. A helyzet tehát az, a physiologia egyfelől azt tanítja: az egyén élete hosszabb tartamú, mint a sejté és azonossága megmarad az elemi organizmusok folytonos kilökődése ellenére is; másfelől az átöröklés teoriája arra támaszkodik, hogy az egyéni szervezet lényegét tevő sejtek élete megmarad az individuum elmúlása után is. E két tanítás mindegyike az öregedés ellen szól és benők nyilatkozik a tudomány tehetetlensége a kétségtelenül bizonyos öregség tényének megfejtésére.

És ha még azt lehetne mondani, hogy ez a processus külső tényezők következménye! De nem úgy van! A külső viszonyok mindenesetre befolyással vannak az öregség hamarabb, vagy később való bekövetkezésére; de bizonyos, hogy az állandó és a legkedvezőbb körülmények között is eléri az embert az aggság. A folyamat itt lényegileg a szervezet belső sejtében indul meg és belső tényezőktől függ. Hogy mi itt az eredendő ok, azt nem tudjuk. Tulajdonképeni okfejtés helyett csak körülírásokkal áll-

hatunk elő és egy ismeretlen X-hez folyamodunk: a sejtek regenerálódási képességéhez. Az volna a magyarázat, ha meg tudnók mondani, hogy miben áll ez; de ehelyett csak arról beszélhetünk, hogy az öregség — a regeneráló képesség csökkenése. Aki sohasem csodálkozott azon, hogy a mag szárba hajt, a szár törzsé erősödik, lombkoronát hord és azután elhal: az elégségesnek fogja találni ezt a megfejtést; de aki valóban meg akarja érteni a növekedés és visszafejlődés rejtélyét, úgy fogja találni, hogy az élet hétpecsés titka ezzel semmi-kép sem lett világosabbá. Csak nevet adtunk annak, amit nem tudunk.

De — hogy újra az ember-ről szólunk — kudarcot vall a magyarázó törekvés nemcsak az öregség lényegének a földerítésében, hanem e folyamat lefolyásának a mikéntjét tekintve is. A mennyire ma tudjuk, a legfontosabb szerep itt a csontfejlődési processusnak jut; de míg egyfelől a csontosodás csökken, helyesebben: a csontok elkopnak, másfelől a szervezet bizonyos szöveteiben épp ellenkező történik: növekszik a csontosodásra való hajlam. Az előbbinek rendjébe tartozik, hogy az öreg ember csontjai kisebbek, mint amekkorák élete delén voltak — több csontsejt lökődik el, mint amennyi újra képződik, valamint ha öreg ember csonttörést

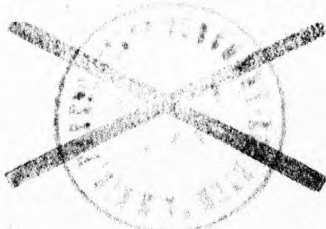
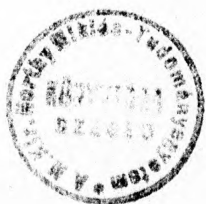
szenved, a törési végek nehezebben forrnak össze, mint a fiatalabb szervezetben — a regenerálódási képesség csökkent; másrészt azonban bizonyos hártványos képletek, így az agyburkok az öregkorban nem ritkán csontos szigeteket mutatnak, holott ez fiatalabb egyéneknél csak vajmi ritkán fordul elő. Az a magyarázat, mely a jelenségeket a vérkeringésben beállott változásokra, a szövetek táplálásának csekélyebb mérvére vezeti vissza, kielégítő lehet vagy az egyikre vagy a másikra; de a kettőre együtt nem.

A rejtélyek egy másik csoportja a szívnek és az agynak kölcsönös öregedése. Az öreg ember agya visszafejlődik, de miért? Mert a szív kevésbé tartja el a tápláló vérrel, mint azelőtt. És miért hanyatlik a szív munkája? Mert a szív működést szabályozó idegnek az agyban van az eredése és az aggsági processusban lefokozott energiájú agy nem ad többé elégséges energiát ennek az idegnek sem. A magyarázatnak vagy az egyik fele áll meg, vagy a másik; de az egész nem — ha csak egy harmadik tényezőnek a fölvételéhez nem folyamodunk, mint amely vagy a szív, vagy az agy elsődleges változásának a megindítója. De hát mi legyen ez a harmadik? Az ajtó itt is zárva van és a nyitja — az élet titkának ismerete. Amíg az élet eredetét nem tudjuk,

a végét sem magyarázhatjuk és hogy miért öregszenünk, épp oly rejtély, mint hogy miért vagyunk.

A forradalom.

ARATÁS SZURONYNYAL. Ahol csak megénekelte valamikor agrárius poéta a nyarat, a többé kevésbé ékes rigmusokban okvetlenül megcsendült a kasza és megvillant a napsugár a kasza pengéjén, az aratók víg énekével pedig betelt a magyar Kanaán, a délibábos róna... Hát aratnak most is, de a kaszapengésbe bele-beleszól dobpergés és kürtészó, aztán a napsugár is fényesebb tükröt talál a vékony, hegyes, feltüzött szuronyokban, csak az énekszó hallgatott el, csendesén, mogorván aratnak immár a délibábos nagy Alföldön. Az ember ősi foglalkozásába, amely kenyeret juttat nemcsak képletesen, hanem a szó szoros értelmében is sok millió embernek, — a régi jó földművelésbe egyszerre bekapaszkodott az új idők sok nagy baja és az anyaföld íme megmozdult, átjárta modern bajok modern következménye, sok ezernyi munkás elégedetlenségének moraja. Ez a jelenség a maga mivoltában egyezik a többi munkásbajjal. Áll az egyik oldalon a munkaadó, azzal szemben pedig sok-sok munkás. Rendes körülmények

között alkunak kellene fennállni a kettő között, még pedig akkép, hogy az egyik fél tudja, hogy mit várhat a másiktól és ennek ellenértékét adja meg mindegyik, az egyik pénzzel, a másik pedig a munkájával.

Ezek a «rendes körülmények» még az ipari munkánál is meglehetősen eltorzultak az egyik félnek, a kevesebb számú munkaadónak jóvoltából. Úgy van az tudniillik, hogy akármi-képen is bánik egymással két vagy több munkaadó, annak okvetlenül a munkások isszák meg a levét. Ha ütik egymást, ha konkurenciával törnek egymásra, okvetlenül kisebb lesz a munkabér, ha azonban meg-egyeznek egymással, csak akkor jaj a munkásnak, mert minden egyezésben ott szerepel első helyen a munkadíj-maximum. De a földműves munkánál a munka adásának és vételének formája már teljesen elenyészik. A munkaadónak most, az aratás idején, egy hónapig kell munkás, akinek ez a szezonja és az egyedüli ideje arra, hogy megkeresse a maga számára az egész évre valót. Az aratómunkásnak munkáját pedig nem úgy fizetik, mint az ipariét, számokkal határozottan kifejezett, pozitív pénzekkel. Neki ott szerepel a munkadíjában a hányad, az elemozsia és sok egyéb. Ime hányszor, hány oldalon kell védekeznie az aratónak. Védekeznie kell a munkaadók érdekszövetsége ellen, mely leszorítja

a munkadíjat, védekeznie kell a hányadnál, az elemozsiánál, szóval minden csekélységnél, ami a munkások nagy számát tekintve már nagy dolog a munkaadónak. És ennek az aratást mint megélhetésének fő-fő forrását tekintő tömegnek egyedüli fegyvere a reszkirozás.

— Nem dolgozom, ha nem bántok velem emberségesen. Az igaz, hogy hozhatsz ide te munkaadó tót és lengyel munkást és én nekem odavész egy évi megélhetésem minden reménye, de én reszkirozok és inkább sehogy se dolgozom, mint ennyiért, és inkább sehogy se élek, mint így.

Eléggé szomorú ultima ratio a megélhetés elvetése és most csak az ötlük a gondolkodó ember eszébe, hogy ugyan mire való is ezt az amúgy is keserű menedékre való kilátást elű értesíteni oly közbelépéssel, aminek legjobb hatása a zsebben való ökölszorítás, a magában elsziszegett káromkodás, legvalószínűbb eredménye pedig a felemelt ököl, a hangos szitok, amelyet egyszeribe csak megszakít egy sortűz, két sortűz, aztán csak jajgatás marad utána.

Hiszen szomorú már az is, hogy magának az aratásnak eredménye nem kíván oly bő referádát, mint az elégedetlenség felsorolása, mire való az, hogy akkor, amikor az a sok munkás azt kiáltja:

— Nekem kevés az enni valóm! Éhes maradok ezután!

— akkor kenyér helyett szuronyt mutogatnak neki, amelylyel majd felspékelik, és a puskát, amelyből ólom járhat ki neki. Szabadka, Bács-Vajda, Várda, Bácsstopolya, Szemlak, Ada, Érmellék, Tógyer és a többi mind oly helyen van, ahol egy egész évi békesség után most kellene leszedni annak eredményét, a kalászt. Miért is rekvirálnak oda oly

tünneményesgyorsasággalcsendőrt, katonát, hogy a békeség e természetes ünnepét, az aratást, vér, szegény munkások vére szennyezze be.

Ne keressünk izgatókat, se hím-, se nőneműeket, mert izgató csak egy van és ez a gyomor. Ezt elfogni nem lehet, ezt meg kell tömni és aztán többé nem mozdul.

A szerkesztő közlései.

Mult heti számunkban föltett kérdésünket megismételjük: kit tartanak Magyarország tíz legkiválóbb férfiak? Válaszaikat mi — természetesen a beküldők névalírása nélkül — közreadjuk és az eredményt a magunk megjegyzéseivel kísérve, a «Jövendő» szeptember havi első számában teszszük közzé. Meg vagyunk arról győződve, hogy a szavazó közönséggel együtt közvéleménytisztázó munkát végzünk.

Budapest, 1903 július 26.

A «Jövendő».

JÖVENDŐ

1903. JULIUS 26.

- Edvi Illés Károly dr.: Az új választás lehetősége.
A halott — politizál.
- Dr. Blaskovich Sándor: A magyar állam gazdálkodása.
Dr. Besnyő Béla: Született alperes.
- Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.
Szász Zoltán: XIII. Leo.
- Kazár Emil: Szerencsétlenség történt.
Gróf Tolstoj Alexei: Pusztai szállás.
- Anatole France: Beszélgetésem egy kísértettel az a-b-c
eredetéről.
- Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.
Új költők.
- Yartin: A sárga socialdemokrácia.
Erdős Renée: Egy leány élete.
Tolstoj Leó: Háború és béke.
Természettudomány.
A forradalom.
A szerkesztő közlései.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Papiropar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája Budapesten.

